

TELEVÍZIA U NÁS DOMA

TELEVÍZIA U NÁS DOMA

Tadeusz Zasepa, Pavel Izrael

Ružomberok 2011

Vydavateľ:

VERBUM, vydavateľstvo KU

Nám. A. Hlinku 60

034 01 Ružomberok

© Tadeusz Zasępa, Pavel Izrael

Recenzenti:

doc. PaedDr. Milan Ligoš, CSc., m. prof. KU

Petra Polievková, PhD.

Grafická úprava, sadzba, tlač a väzba:

Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov

ISBN 978 - 80 - 8084 - 707 - 4

Obsah

Predhovor	7
Úvod	11
1. časť	
Tadeusz Zasepa: Televízia - možnosť i výzva	13
Vplyv masmédií na našu vieru a hodnotový systém	15
Cynizmus versus pravda v komunikácii.....	17
Cynici a škola	19
Cynici a politika.....	22
Cynici a masmédiá	25
Rodinná kultúra - osobná kultúra.....	28
Elektronický smiech.....	30
Rodina pred obrazovkou	32
Rodinná debata o televízii.....	36
Mediálna manipulácia: namaľovaná žena v posteli a balík peňazí... 39	
Kritický postoj	45
Televízor nemusí byť nepriateľom rodiny	47
2. časť	
Pavel Izrael: Televízor každodenný daj nám dnes	51
Učíme sa celý život	55
Mediálna výchova v rodine	59
Televízne násilie: Všetko to začal Kain.....	63
Sme voči mediálnemu násiliu imúnni?.....	66
Sex a erotika ako denné menu.....	71
Sexuálna (ne)výchova cez televíziu	75
Krivé zrkadlo	80
Televízor namiesto krbu.....	84
Dobro vždy víťazí nad zlom: Prekonaná teória?.....	87
Televízia, deti a učenie - Pozornosť	91
Televízia, deti a učenie - Čo prospieva a čo škodí	95
Nepredvídateľný vplyv	99

Záver	101
Niekoľko rád	103
Literatúra	106

Predhovor

Som rád, že sa mi dostal do rúk rukopis pripravovanej útlej publikácie Televízia u nás doma od dvojice autorov Zasepa – Izrael, lebo hutne mieri do výsostne permanentne aktuálnej problematiky statusu a vplyvu televízie v každodennom živote súčasného človeka, a to osobitne so zameraním na rodinné, resp. domáce a súkromné prostredie. I keď sa otázkou pôsobenia médií v ostatných desaťročiach zaoberá celé spektrum vedeckých výstupov, predložený diskurz je originálny, výnimočný a prínosný v aktuálnom socio-kultúrnom kontexte Slovenska, a to predovšetkým jednak so zreteľom na spomínané prostredie súkromia a rodiny, jednak v relácii s potenciálne širokým okruhom čitateľov textu.

Publikácia má primárne populárno-náučný charakter, pričom predstavuje najmä pre rodičov a učiteľov aktuálnu, zrozumiteľnú a užitočnú ponuku nielen smerom k adekvátnej mediálnej výchove mladej generácie, ale aj z hľadiska širšie koncipovanej axiologickej, morálnej, socio-kultúrnej a kresťansko-antropologickej výchovy v intenciách vyváženého a integrovaného rozvíjania osobnosti mladých ľudí v kresťanskom duchu. V tomto zmysle z pozície recenzenta ju odporúčam ako jednu z príručiek mediálnej výchovy pre učiteľov a rodičov v rámci novej školskej reformy na Slovensku. U nás sa totiž mediálna výchova stala celospoločensky koncepcne sledovanou v oblasti výchovy a vzdelávania len v ostatných rokoch, a to v reláciách s novou školskou reformou a v intenciách celoživotného vzdelávania.

V 1. kapitole T. Zasepa na pozadí širokého teoretického podložia predkladá originálnu, výraznú, zreteľnú a jasnú výpoveď k danej problematike z viacerých pohľadov. Všíma si televízne spracovanie sveta a jeho vplyv na hodnoty a správanie sa človeka v rodinnom/domácom prostredí. Relevantné je, že túto mediálnu ponuku, možnosť a výzvu kriticky hodnotí z pozície erudovaného a citlivého kresťansky orientovaného odborníka (teológa, mediálneho experta, filozofa...). Osobitne odhaľuje cynizmus, nepravdu, rôzne mýty, kulty, predsudky, pseudohodnoty a deformovanú ilúziu skutočnosti. Závažnú výpovednú hod-

notu o. i. majú napr. state o cynikoch a škole, politike a masmédiách. Plne podporujem jeho myšlienky o tradíciách, o zabúdaní na korene, o demaskovaní cynikov, o asymetrii slobody slova a slobody pravdy, taktiež otvorene, konkrétne, názorne a výstižne prezentované vzťahy o zodpovednosti, slobode, demokracii a tolerancii, alebo o svetonázorovo „neutrálnej škole“ či o výchove bez stresov. Pripomínam, že sa jednoznačne neosvedčila tzv. „špáspedagogika“ alebo „edutainment“ v školskom intencionálnom pôsobení, lebo človek je vo svojej podstate inak založený či kódovaný (musí sa usilovať o vlastný rozvoj, túži po dokonalosti a večnosti, musí si vytvárať svoj sebakoncept, byť zodpovedný za svoje konanie, osvojovať si hodnoty a pod.).

T. Zasepa sa aktuálne a presvedčivo vyjadruje k axiologickému aspektu televízneho mediálneho diskurzu, poukazuje na isté konštruovanie významov smerom k recipientovi v domácom rodinnom prostredí, pričom ponúka aj isté návody, postupy a prístupy pri sledovaní televíznych programov najmä z hľadiska výchovy mladých ľudí. V zhode s autorom som tiež presvedčený, že „jedným zo spôsobov... je rodinná výmena názorov (komunikácia). Myšlienky v 1. časti práce vyznievajú o to naliehavejšie, že televízia ako médium nie je usposobené na myslenie (lebo myslenie nie je audiovizuálne!).

Na 1. časť organicky nadväzuje 2. kapitola mladého spoluautora P. Izraela s príťažlivým názvom Televízor každodenný daj nám dnes... . Apelatívny a obrazný, informačno-performačný charakter majú zväčša aj titulky ďalších statí. Vcelku kompozične vyvážené a metodicky vhodne vyznievajú jednotlivé podkap., lebo v nich Izrael sa jednak opiera o relevantné zdroje, jednak svoju explikáciu vymedzenej problematiky končí stručným záverom, pričom daný problém aktualizuje, ilustruje, konkretizuje či exemplifikuje s hľadaním istých kľúčových vzťahov a tendencií. Za každou staťou (témou) vítam priložené odporúčania.

Na pozadí neadekvátneho sledovania televízie zaujímavo a nápadito vyznievajú postrehy o poruchách pozornosti, učenia sa s odporúčaním aktívneho trávenia voľného času mladých ľudí. Veľmi zaujímavý je analogický pohľad na televíziu „namiesto krbu“ alebo dobrým nápadom je zamyslieť sa nad problémom, či je už „prekonaná teória“ víťazstva dobra nad zlom.

Celkove práca Televízia u nás doma predstavuje významný aktuálny, zmysluplný a užitočný populárnoodborný príspevok v oblasti pôsobenia obľúbeného a frekventovaného média - televízie v domácom/rodinnom prostredí. Diskurz má evidentnú výpovednú hodnotu a môže osloviť širšie spektrum čitateľov. Publikácia je vhodná pre všetkých učiteľov, lebo v rámci nových vzdelávacích programov (na úrovni centra i škôl) mediálna výchova vystupuje ako prierezová tematika. V tejto polohe sa môže stať však osobitne užitočnou a prínosnou pre učiteľov materinského jazyka a literatúry, ktorí v rámci vzdelávacej oblasti jazyk a komunikácia nemôžu túto problematiku obísť. Prírodzene, ako som už na viacerých miestach zdôraznil, primárne a jednoznačne je adresovaná rodičom a rodinám. Možno predpokladať, že si nájde cestu najmä v rámci spolupráce rodiny a školy pri výchove detí a mládeže v kontexte súčasného rozmachu informačných technológií a modernej komunikácie.

Milan Ligoš

Úvod

Vzhľadom na stúpajúce percentá popularity internetu už aj medzi nižšou vekovou skupinou by sme mohli tvrdiť, že televízia ako médium má svoj zlatý vek za sebou. S príchodom digitálnych technológií dochádza ku konvergencii médií a ich vplyv na jednotlivca i spoločnosť je nutné posudzovať z novej perspektívy – takej, ktorá bude brať do úvahy, že prístup k jednému médiu často otvára brány aj k iným médiám. Inými slovami, ak dnes chceme počúvať rozhlas alebo sledovať televíziu, môžeme to robiť cez tretie médium – internet.

Napriek tomuto aktuálnemu trendu klasická – dnes už digitalizovaná – televízia stále zohráva v spoločnosti svoju úlohu a nemožno ju v mediálnych štúdiách ignorovať. Verejnoprávne alebo komerčné televízie majú stále vysokú sledovanosť a je stále potrebné venovať pozornosť možnému vplyvu, ktoré televízne obsahy môžu mať na človeka a následne i na spoločnosť, v ktorej žije.

Televízia vďaka svojej žánrovej pestrosti je veľmi dôležitým prvkom pri tvorení tzv. sociálnej reality. Televíziou sprostredkovaná skutočnosť jednoznačne vplyva na konštruovanie významov, ktoré prisudzujeme dejinným skutočnostiam, ktoré nás obklopujú a je úlohou vedy, aby skúmala, do akej miery sa tak deje.

Sme svedkami, že v dnešnej dobe dochádza k relativizácii tisícročiami overených hodnôt, k nezdravej individualizácii, erózii rodinných štruktúr, všadeprítomnej komercializácii. Filozofi, teológovia, sociológovia, psychológovia, pedagógovia aj odborníci z iných oblastí si kladú otázky o príčinách a „sú-činiteľoch“ týchto javov. Vystáva veľa otázok a objavuje sa aj mnoho odpovedí – správnych i nesprávnych. Súbežne s hľadaním odpovedí sa ponúkajú aj rozličné spôsoby, ako eliminovať takéto negatívne procesy alebo im predchádzať.

Dôležitou skupinou, hlavne ak sa na túto problematiku pozeráme z pohľadu budúcnosti, sa javí byť mladá generácia a zvlášť deti, ktoré o niekoľko rokov budú aktívne participovať na budovaní spoločnosti, s čím je nevyhnutne spojená aj otázka ľudských hodnôt a postojev.

Dve posledne uvedené oblasti považujeme za kľúčové faktory vplývajúce na to, akým smerom sa ubera ľudská spoločnosť. Či je to smerom k dobru a rozvoju osoby a spoločnosti, alebo smerom k väčšiemu zotročeniu človeka novovytvorenými pseudo-hodnotami.

V tejto publikácii venujeme pozornosť televízii s dôrazom na rodinné publikum, vychádzajúc z poznania, že televízne obsahy, tak ako aj iné mediálne obsahy, sú nevyhnutne spojené s prenosom hodnôt, ktoré sú mediálne zakódované do určitých televíznych konštruktov, napr. zobrazenie rodiny v televíznych seriáloch, výber správ do spravodajského bloku, scenár zábavných relácií a iné. Kniha nemá aspiráciu podať ucelený pohľad na problematiku televízie a jej vplyvu na rodinu, ale jej cieľom je skôr ponúknuť čitateľovi vybrané okruhy, predložiť otázky i ponúknuť čiastkové odpovede týkajúce sa zodpovedného využívania televízie s prihliadnutím na jej výchovnú funkciu. Z rodinného publika sa teda primárne (hlavne v druhej časti) zameriavame na detského a adolescentného recipienta, pričom do popredia vystupuje komunikačný a analyticko-kritický rozmer prijímania televíznych obsahov, ktorý korešponduje so štátnou koncepciou mediálnej výchovy v jej neinštitucionalizovanej a neformálnej podobe.¹

Veríme, že kniha si nájde miesto v rukách čitateľov zaujímavých sa o vzťah televízie a rodiny, ako aj tých, ktorí pôsobia či už v inštitucionalizovanej, alebo neinštitucionalizovanej výchovno-vzdelávacej sfére.

Autori

---

1 Koncepcia mediálnej výchovy v Slovenskej republike dostupné na internete: http://www.culture.gov.sk/uploads/9z/9U/9z9UuLgW-4lwh72hQv9adw/vlastny_material.pdf

I. část

Tadeusz Ząsępa:
Televízia – možnost' i výzva

Vplyv masmédií na našu vieru a hodnotový systém

Nie je ľahké nájsť slová, ktoré by rodičom na začiatku tretieho tisícročia objasnili, aký veľký vplyv majú médiá na našu vieru a rebríčok hodnôt. Veľa ľudí pociťuje samotu a absenciu akýchkoľvek väzieb s druhými, väzieb, ktoré by mali nejaký význam. Ľudia síce bývajú v spoločnom dome, ale spoločného veľa nemajú. A čo je horšie: veľa ľudí nejaké väzby s inými má, ale sú – žiaľ – vytvorené umelo:

- a) prostredníctvom a vlastníctvom vecí dostupných v najbližšom obchode, či niekde inde,
- b) počúvaním a nekritickým prijímaním myšlienok propagovaných televíziou a inými médiami,
- c) pokusmi zmeniť sa podľa obrazu, ktorý vidia a po ktorom túžia.

V najlepšom prípade je horeuvedené hľadaním spoločnosti a zmyslu života, jeho významu. Podľa západnej tradície je kultúra spôsob života odovzdávaný z pokolenia na pokolenie, od starších k mladším, a to v záujme dobra a zachovania celej plejády úspechov a činov v sfére kultúry. Pod pojmom kultúra pritom rozumieme rozprávky, sny, umelecké diela, hodnoty, nádeje, vieru, náboženstvá i rôzne ďalšie dobrá, o ktoré sa ľudia delia.

Značná skupina publicistov tvrdí, že to, čo vplýva na všeobecnú kultúru, je síce záberom široká, ale zároveň veľmi plytká prezentácia dober a ideí. Tie sú najprv zveličené a až v takej podobe sa potom – v záujme dosiahnutia vyššieho zisku a väčšej dominancie nad konzumentmi oných dober a hodnôt – dostanú k ľuďom. Napríklad popkultúra zobúdzá v jednotlivcoch hlad po peniazoch a túžbu byť niekým. Inak povedané, televízne komédie, filmové seriály, herci – všade nás poučujú, čo je dôležité a v čo treba veriť. Televízia i obrázkové časopisy nás učia, ako dobre vyzerieť, ako sa obliecť, aby sme vyzerali ako úspešní ľudia. Pop-psychológia nás učí, ako a čo pociťovať. Správy

v televízii i iných informačných médiách nás o vážnych globálnych problémoch informujú zjednodušene. Rozhlasové vysielanie nás chce ubezpečiť, že v politike sme dobre zorientovaní. A situačné komédie nám diktujú, čo je smiešne, keď sa na nich sporadicky ozýva zborový smiech zo záznamu.

Rodinný život a tradičné hodnoty kedysi ľudí spájali prirodzeným spôsobom, boli koreňmi našej spoločnosti, spájala nás tradičná kultúra, nie sústavne sa meniaci popkultúra. V snahe dosiahnuť osobný cieľ a materiálne bohatstvo rodiny či skupiny nie sú také súdržné, ako by mohli byť.

Ludia sa čoraz viac podobajú listom na stromoch – tie sú zdanlivo veľmi blízko pri sebe, zabúda sa však na korene, na tie nikto nemyslí. Je to znak fyzickej a duchovnej choroby našej spoločnosti: keď tradičné hodnoty v tradičnej spoločnosti upadajú, čosi iné ich musí nahradiť. Obvykle sú to hodnoty súvisiace s konzumným spôsobom života.

Bez problémov sa dá sledovať, ako sa to všetko rýchlo zakráda do nášho života. Je čoraz ťažšie nájsť si čas a byť spolu ako rodina a v rodine. Nie je najvyšší čas odovzdať deťom tie najcennejšie poklady – spoločenské i náboženské hodnoty našej kresťanskej viery? Možno sa azda zmieriť s tým, ako mladí i dospelí nekriticky prijímajú produkty pop-kultúry?

Odporúčania

- V rodinnej diskusii konfrontujte televíziou šírenú popkultúru s tradičnými hodnotami.
- Nedovoľte televízii narúšať medziludské vzťahy.

Cynizmus versus pravda v komunikácii

Boľavým znakom našich čias je fakt, že v postmodernej spoločnosti ľudia zlej vôle vytvárajú prostredie, ktoré v značnom stupni vplýva na mentalitu a životný štýl súčasného človeka. Títo ľudia nepredstavujú veľmi početnú skupinu, a napriek tomu sú natoľko dobre zorganizovaní a disponujú takým vplyvom na politiku, ekonomiku a masovo-komunikačné prostriedky, že majú výrazný vplyv na život ostatných sociálnych skupín. Spravidla sú to vysoko inteligentní ľudia s dobrým vzdelaním. (Inteligencia však nie je to isté, čo múdrosť. Inteligencia znamená schopnosť pochopiť svet, kým múdrosť znamená schopnosť pochopiť lásku – využívať inteligenciu, poznanie a vzdelanie pre realizáciu jediného cieľa: aby sme milovali.) Taktiež sú spravidla zámožní a solidárni s ľuďmi, ktorí sú im podobní. Mnohí z nich sa nachádzajú na vysokých miestach v politike, médiách, ekonomike, školstve, kultúre a umení. Hlavným cieľom ich života je kariéra, rýchly vzostup v sociálnej hierarchii, hromadenie majetku, vytváranie si komfortu existencie a fungovania – pre väčšinu spoločnosti v nedostupnom svete výhodného egoizmu a materiálneho blahobytu. V dôsledku toho správanie sa ľudí, ktorých – vo vyššie naznačenom význame – možno nazvať cynikmi, je veľmi vzdialené od evanjeliových zásad, a tiež od životného štýlu rozhodnej väčšiny obyvateľstva.

Cynici povzbudzujú k tomu, aby sme demokraciu a toleranciu stali nad lásku a pravdu; aby každý robil to, čo chce; aby sme objektívne normy konania považovali za prejav spiatocníctva a nie za potvrdenie poctivosti či zdravého rozumu.

Cynici opakujú archaický mýtus o existencii ľahkého šťastia, čiže šťastia dosiahnutého iným spôsobom ako prostredníctvom lásky, vernosti a zodpovednosti. Niektorí z nich hlásajú absurdné a „pokrokové“ názory tohto typu preto, aby „ospravedlnili“ svoj životný štýl, čiže preto, aby dotvorili politicky „správnu“ ideológiu k eticky nesprávnemu konaniu. Sú medzi nimi aj takí, ktorí s plným vedomím hlásajú chorú filozofiu života preto, aby manipulovali inými ľuďmi, aby ich mohli

riadiť, aby na nich mohli zarábať, aby mohli využiť spoločnosť pre vlastné zvrátené ciele.

Varujúc mládež i dospelých pred cynickými ľuďmi tohto typu niekedy používam alegóriu „strašného“ sna. Vysvetľujem, že najstrašnejší sen, aký sa môže cynickým ľuďom prisniť, je sen o tom, že v niektoré ráno sa zobudia avidia okolo seba samých šťastných ľudí. Cynici urobia všetko preto, aby k tomu nedošlo, pretože v ich záujme je, aby väčšinu spoločnosti predstavovali zranení a bezradní ľudia. Cynici si totiž dokonale uvedomujú, že najľahšie je riadiť a manipulovať ľudí naivných, závislých a nešťastných. Na takýchto ľuďoch je tiež najľahšie sa obohatiť. Práve preto cynici najradšej produkujú a predávajú tovary predurčené pre nešťastných ľudí, t.j. alkohol, drogy, cigarety, pornografiu, prostitúciu, antikoncepciu, násilné filmy, primitívne televízne programy a vulgárne časopisy. Všetky tovary tohto typu majú dve spoločné črty: ničia zdravie, psychiku a sociálne väzby človeka, a zároveň ich možno lacno vyprodukovať a následne predať s veľkým ziskom.

Cynici vedia, že na „toxických tovaroch“ sa môžu najrýchlejšie obohatiť, samozrejme pod jednou podmienkou: že nájdu klientov, ktorí kúpia tieto jedovaté produkty. Preto cynici nečakajú pasívne na nešťastných ľuďoch, ale robia všetko, aby našli milióny odberateľov svojej ponuky. Vedia, že nestačí vyprodukovať tovary, ktoré prinášajú najväčší zisk. Treba ešte „vyprodukovať“ klienta. Pre dosiahnutie tohto cieľa si prenajímajú „politicky“ správnych sexuológov, pedagógov, psychológov či sociológov preto, aby súčasnému človeku predstavovali takú životnú filozofiu, ktorá ho urobí nešťastným.

Cynici sa snažia o to, aby ich väčšina ľudí uznala za najvyššie autority v každej oblasti života.² Sami sa stavajú do roly tých, ktorí majú zastúpiť „zastarané“ náboženské autority; cynici sa radi stavajú do pozície neomylných sudcov Cirkvi a jej pastoračnej činnosti; snažia sa vplývať na súčasného človeka takým spôsobom, aby mu prekážali v prijímaní evanjelia a v správaní sa podľa jeho zásad.

---

2 Médiá v súčasnosti „cynicky“ obchádzajú termín „autorita“ a nahrádzajú ho termínom „celebrita“.

Komunikácia s ľuďmi zlej vôle nie je ľahká a samotná dobrá vôľa tu nebude stačiť. Z toho dôvodu mnohí prežívajú v kontakte so súčasnými cynikmi závažné ťažkosti. Vo verejných diskusiách sa cynici prezentujú zvyčajne dobre. Vo všeobecnosti sú spokojní, precízni vo svojich kľamstvách a profesionálni v manipuláciách. Nemajú pravdu – ale klamú a dokážu to perfektne maskovať. Keď sa cynici stretnú s partnermi v dialógu, ktorí sa zdajú byť naivní alebo nie príliš kompetentní, vtedy sa blysnú a robia dobrý dojem. Menej pozorný poslucháč alebo divák si môže sformulovať uzáver, že pravda je na ich strane.

Komunikácia s cynikmi si vyžaduje výnimočné kompetencie, emocionálnu rovnováhu a osobnú zrelosť. Vyžaduje si tiež bohaté skúsenosti a realizáciu uzáverov z predchádzajúcich stretnutí s ľuďmi tohto typu.

Prvým cieľom takejto komunikácie má byť demaskovanie zvrátenosti cynikov a ochrana ľudí dobrej vôle pred manipuláciou z ich strany. Možno to nespôsobí zmenu myslenia a správania samotných cynikov, ale spôsobí, že – demaskovaní – už nebudú môcť beztriestne manipulovať a klamať. Priblížme si v tomto zmysle niekoľko konkrétnych príkladov vzťahujúcich sa na situácie, s ktorými sa takmer každodenne stretávame v realite, najmä v európskom prostredí.³

Cynici a škola

Uvedomujeme si, že ľudia zlej vôle sa najviac usilujú vplývať práve na školu a výchovu mladej generácie, lebo deťmi a mládežou⁴ sa dá najľahšie manipulovať preto, aby ich dovedli k rôznym druhom závislostí a aby medzi mladými ľuďmi našli čo najviac nekritických klientov pre nimi produkované a ponúkané tovary.

Počas stretnutí v školách je možné čoraz častejšie počuť z úst cynických riaditeľov či učiteľov výrok, že ich škola je svetonázorovo „neutrálna“. Prvou reakciou musí byť demaskovanie absurdity mýtu tohto

---

3 Médiá v súčasnosti „cynicky“ obchádzajú termín „autorita“ a nahrádzajú ho termínom „celebrita“, s. 99.

4 Okrem detí sú ľahko ovplyvniteľní a manipulovateľní aj starí ľudia.

typu. Veď svetonázor je vlastne celok presvedčení o svete a človekovi, o väzbách a hodnotách, o morálnych normách a zmysle života. Svetonázorová neutralita vo výchove znamená, že vychovávateľ považuje každý spôsob ponímania človeka a každý spôsob konania za rovnako dobrý. V dôsledku toho poctivosť, pracovitosť a zodpovednosť musia byť vnímané a hodnotené rovnako ako klamstvo, lenivosť či týranie žiakov. V škole svetonázorovo „neutrálnej“ by mohol žiak v každej situácii vyhlásiť, že jeho spôsob správania je v súlade s jeho svetonázorom a svetonázorovo „neutrálna“ škola by musela takéto vyhlásenie rešpektovať dokonca aj v situácii trestného konania. Zhovárajúc sa s cynickými pedagógmi im treba vysvetliť, že za ich postulátom svetonázorovo „neutrálnej“ školy sa neskrýva naivita, ale cynizmus. Ide im totiž o to, aby - oháňajúc sa sloganom neutrality - odstránili z pedagogických systémov všetko to, čo má hodnotu a čo im bráni v manipulácii vychovávanými deťmi a mládežou. Je potrebné tiež vysvetliť, že hlásanie svetonázorovej „neutrality“ nenesie so sebou len fatálne dôsledky vo výchove, ale v konečnom dôsledku by to mohlo byť aj priestupkom resp. trestným činom, keďže ten, kto hlása svetonázorovú „neutrality“, deklaruje, že bude rovnako tolerovať tie svetonázory, ktoré sú trestné a zakázané právom (napríklad fašizmus, komunizmus, terorizmus, rasizmus). Predstavenie týchto očividných faktov zatvára cynikovi ústa.⁵

Iným prejavom cynizmu v školskom prostredí je hlásanie mýtu o slobode, demokracii a tolerancii ako najvyšších hodnôt vo výchove. Tieto mýty sú v súčasnosti rovnako populárne ako absurdné. Argumenty v tejto otázke sú očividné. Sloboda odtrhnutá od lásky a zodpovednosti vedie k závislosti a k prijímania takých rozhodnutí, ktoré spôsobujú stratu slobody. Závislý človek je totiž niekto, kto robí to, čo nechce, pretože predtým robil to, čo chcel. Podobne demokracia nemôže byť uznaná za najvyššiu hodnotu, keďže v Európe boli demokratickou väčšinou hlasov už neraz realizované zločinné rozhodnutia, vrátane genocídy. Podobne absolutizácia tolerancie vedie k dramatickým sociálnym dôsledkom, keďže v praxi znamená zákaz odlišovania dobra od zla, čím učí bezmyšlienkovitému konaniu a poddajnosti krivde. Vedie taktiež k absurdným uzáverom, keďže človek, ktorý je

povinný tolerovať všetko, musí tolerovať aj ... netoleranciu. Keď láska, pravda a zodpovednosť nie sú najvyššími hodnotami, tak sloboda, demokracia a tolerancia vedú k vytváraniu civilizácie smrti.⁶

Ďalší mýtus hlásaný cynikmi je mýtus o výchove bez stresov. Tento mýtus, podobne ako predchádzajúce, vedie k tomu, že žiak bude robiť to, čo je ľahšie, hoci škodlivé, namiesto toho, čo je ťažšie, ale čo slúži jeho rozvoju. Zoči-voči hroznému mýtu tohto typu treba vysvetliť, že učitelia a vychovávatelia majú urobiť všetko preto, aby sa oni sami nestali prameňom nezavineného stresu pre vychovávaných. Avšak ak niekto z detí a mládeže krivdí sebe alebo iným, v takom prípade potrebuje prirodzenú spätnú informáciu v podobe stresu či trestu. Mýtom je presvedčenie, že bez zakúsenia bolestných dôsledkov svojho konania budú vychovávaní zbierať skúsenosti z vlastných omylov a budú sa natoľko účinne mobilizovať, aby sa v budúcnosti správali zrelým spôsobom. Fakty ukazujú, že časom ani najväčšie stresy nestačia, aby niekto prestal krivdiť sebe samému. Presne tak to býva v prípade rozhodnej väčšiny alkoholikov či narkomanov. Výchova v škole by nemala byť ani stresujúca ani naivne bezstresová, ale realistická, čiže múdra.⁷

Cynickí pedagógovia propagujú bez akýchkoľvek zábran ešte cynickejšiu zásadu, menovite zásadu: „Robím, čo chcem“. Povzbudzujú deti a mládež k úplnej spontánnosti, k tomu, aby „boli sami sebou“, a k tomu, aby v sebe nič nepotláčali resp. nebrzdili. Zhovárajú sa s cynikmi treba im vysvetliť, že z ich zásad sa najviac tešia zločinci, alkoholici a narkomani. Oni v sebe skutočne nič nepotláčajú a nechávajú sa viesť spontánnosťou. Je potrebné tiež vysvetliť, že zásada „nič nebrzdí“ znamená, že žiak nemá „brzdiť svoju agresiu, lenivosť či egoizmus. Zásada „nič nebrzdí“ sa neprotiví len zdravému úsudku a starostlivosti o výchovu, ale protiví sa aj trestnému kódexu, ktorý nedovoľuje ľubovoľné správanie a úplnú „spontánnosť“.

Pozrime sa na ešte jeden príklad cynizmu v školskom prostredí. Niektorí autori programov z profylaktiky závislosti hlásajú tézu, že v súčasnosti je potrebné rezignovať z tzv. „nulovej možnosti“, čiže z odporúčaného života v abstinencii v prípade detí a mládeže, keďže

6 BREZINKA, W.: *Erziehung in einer Wertunsicheren Gessellschaft*, Basel 1993, s. 78.

7 Tamže, s. 83

ide o „staromódnu“ a „nereálnu“ zásadu. Namiesto nej je podľa týchto autorov potrebné odporúčať „modernú“ profylaktiku, čiže zásahy, ktorým ide o redukciju strát. Znamená to napríklad, že ak sa mladí rozhodnú siahnuť po alkohole, treba im pomôcť, aby radšej siahli po pive než po víne alebo po tvrdom alkohole, radšej v známom prostredí než medzi cudzími ľuďmi atď.⁸

Názory tohto typu sú prejavom výnimočného cynizmu. Predsa „redukcia strát“ nie je elementom profylaktiky závislostí, ale vo svojej podstate ide o krízovú intervenciu. V rozhovore s cynikmi však nemožno skončiť pri tomto očividnom tvrdení. Treba tiež demaskovať príčiny, pre ktoré chcú cynici zastúpiť profylaktiku závislostí redukciou strát. Robia to v ochrane vlastnej pracovnej i finančnej pozície. Hodnotiace výskumy totiž dokazujú, že ich profylaktické programy sú neúčinné. V takej situácii sa títo autori snažia o zmenu zásad hry. Nechcú sa zodpovedať z toho, ako chránia deti a mládež pred psychotropnou iniciáciou, ale z toho, nakoľko umenšujú straty spôsobené siahaním mladých ľudí po substanciami, ktoré spôsobujú závislosť. Týmto zvráteným spôsobom sa snažia o udržanie svojej pracovnej a finančnej pozície. Meniac zásady hry môžu aj naďalej tvrdiť, že bez ich zásahov by boli straty medzi mladými ľuďmi ešte väčšie. Cynici sa súčasne usilujú odstrániť zo škôl tých odborníkov, ktorý dokážu účinným spôsobom predchádzať problematickému správaniu detí a mládeže, a nielen ohraničovať rozmery krívd a utrpenia.⁹

Cynici a politika

Iným dôležitým prostredím, v ktorom stretávame cynických ľudí, je svet politiky, ktorý sa prirodzene dostáva i do sveta masmédií, teda i televízie. Jedným z najhorších prejavov cynizmu v tomto prostredí je oficiálne hlásanie hesiel o dôstojnosti a právach človeka, a neoficiálne

---

8 Nie je náhoda, že pokusy o zavedenie „redukcie strát“ namiesto profylaktiky závislostí sa napríklad v Poľsku realizovali v tom istom čase, v ktorom pivovary zvýšili svoju aktivitu (kúpené pivovary) v oblasti reklamy piva. Táto reklama bola adresovaná najmä mládeži, pričom začala spolufinancovať aj také „profylaktické“ programy, ktoré neodporúčajú jednoznačne úplnú abstinenciu v rozvojovom veku.

9 DZIEWIECKI, M.: *Wychowanie w dobre ponowoczesności*, Jedność, Kielce 2002, s. 49.

propagovanie demoralizácie a civilizácie smrti. Typickým príkladom cynizmu medzi politikmi je tvrdenie, že v Európskej únii nejestvuje trest smrti. Úlohou kresťanov je demaskovanie tohto mýtu a používanie precíznej argumentácie v tomto smere. Európska Únia nepoužíva trest smrti vo vzťahu ku vrahom a iným zločincim. Pritom tá istá Európska Únia zavádza vo väčšine európskych krajín trest smrti pre deti vo fáze prenatálneho vývoja (interrupcia)¹⁰, a niektoré krajiny Európskej Únie zaviedli aj trest smrti pre chorých a starých ľudí (eutanázia). Tieto krajiny teda používajú smrteľnú diskrimináciu ľudí už nie vzhľadom na rasu či pohlavie, ale vzhľadom na fázu života. Cynickí politici Európskej Únie bezpodmienečne chránia právo na život jedine tých ľudí, ktorí zabíjajú život (vrahovia), a zásadne sa domáhajú privilégií jedine pre tých, ktorí život neprenášajú (homosexuáli). Cynickým politikom tohto typu treba ukázať dôsledky ich cynizmu. Odvolávajúci sa na právne regulácie, za ktoré oni hlasujú, možno povedať, že keby sme nenarodené deti uznali za vrahov, tak cynickí politici by museli dôsledne chrániť ich právo na život, a keby sme nenarodené deti uznali za homosexuálov, tak cynickí politici by museli bojovať o privilégia pre tieto deti.

Iným príkladom cynizmu politikov je predstavovanie interrupcie ako práva ženy rozhodovať o tom, či chce byť matkou alebo nie. Zočivoči takejto zvrátenej argumentácii treba vysvetliť, že interrupcia nemá nič spoločné s právom žien vedome rozhodnúť o svojom materstve. Interrupcia sa dotýka totižto výlučne tých žien, ktoré už sú matkami. Interrupcia neznamená voľbu „či chcem byť matkou alebo nechcem“, ale voľbu „či chcem byť matkou živého dieťaťa alebo chcem byť matkou dieťaťa zabitého“. Rozhodnutie konkrétnej ženy o tom, či chce byť matkou, môže ona prijať jedine predtým, než počne dieťa. Legalizácia interrupcie teda nemá nič spoločné s právom ženy rozhodnúť sa o vlastnom materstve.

---

10 K problematike skutočných postojov slovenskej mládeže k interrupcii pozri: ŠTEFA-ŇAK, O.: *L'influence de la religiosité aux attitudes bioéthiques de la jeunesse. Sur l'exemple de la Diocèse de Spiš*, in: *L'éducation chrétienne et l'enseignement dans des pays européens après le IIe Concile de Vatican*, red. F. Kummer, Association Internationale Sciences, Éducation, Cultures, Traditions Fribourg - Suisse, Fribourg 2009, s. 236 - 238.

Zhovárajúc sa s cynickými politikmi sa môžeme stretnúť aj so zvráteným tvrdením z ich strany, že odmietajú legalizáciu interrupcie sa Cirkev stáva zodpovednou za to, že časť žien realizuje interrupciu v skrytosti, zvyčajne v podmienkach, ktoré sú nebezpečné pre život a zdravie. Ak sa týchto politikov opýtame, či si uvedomujú, akú veľkú krivdu si spôsobujú tie ženy, ktoré sa rozhodujú pre interrupciu, vtedy cynickí politici odpovedajú, že ich nezaujíma to, čo tieto ženy robia, ale jedine to, v akých podmienkach to uskutočňujú. Zoči-voči deklarácii tohto typu je potrebné povedať, že v takomto prípade nie Cirkev, ale práve títo politici sú cynickí, keďže – používajúc ich vlastnú argumentáciu – by mali zlegalizovať aj krádež. Predsa omnoho viac osôb kradne než zabíja vlastné deti. Väčšina týchto zlodějov nemá taký pocit beztriestnosti, aký majú cynickí politici, v dôsledku čoho títo zloději kradnú v podmienkach, ktoré sú nebezpečné pre život a zdravie: preskakujú ploty, utekajú pred políciou, niekedy na nich dokonca aj ktosi strieľa. Ak cynických politikov skutočne nezaujíma to, čo robí obyvateľ, ale len to, v akých podmienkach to uskutočňuje, potom by mali zlegalizovať nielen interrupciu, ale aj krádež.

Ďalší príklad cynizmu medzi politikmi je ponímanie hormonálnej antikoncepcie ako lieku a umožnenie, aby sa v lekárňach legálnym spôsobom dal kúpiť tento jed. Hormonálna antikoncepcia predsa nič zdravie nielen v dôsledku vedľajších účinkov, ale aj vzhľadom na jej priamy cieľ, ktorým je premena plodného organizmu, čiže zdravého, na neplodný organizmus, čiže chorý.¹¹ Navyše, cynickí politici sa snažia o to, aby sa zdravie ničiaca antikoncepcia uhrádzala zo štátneho rozpočtu. V situácii, keď je už liečenie neplodnosti refundované, prijatie zásady tohto typu by viedlo k situácii, v ktorej z peňazí daňových poplatníkov najprv doplácame na ničenie plodnosti, a následne z tých istých peňazí doplácame na liečenie neplodnosti.

Ešte iným typickým príkladom cynizmu politikov je legalizácia interrupcie zo sociálnych dôvodov. Znamená to, že rodičia majú právo, aby riešili svoje finančné problémy či psychické ťažkosti prostredníctvom zabíjania vlastných detí. Treba si pripomenúť skutočnosť, že medzi povinnosťami, ktoré právo pripisuje lekárskej starostlivosti,

---

11 GARHAMMER, E.: *Zielsicher und menschenoften*, Regensburg 2001, s. 121.

nie je riešenie iných ako zdravotných problémov pacienta. Sociálne či finančné problémy tehotných žien má riešiť zákonodarná a výkonná moc, samospráva, centrá sociálnej pomoci, farnosti, psychológovia a terapeuti, ale nie lekári.

Cynici a masmédiá

Či už ide o školu alebo verejnú sféru politiky, pseudohodnoty, ktorými sme sa zaoberali vo vzťahu k cynikom si v dnešnej mediálnej dobe nachádzajú ľahkú cestu do médií. Jedným z čitateľných príkladov cynizmu v tomto prostredí je odvolávanie sa mnohých novinárov na „slobodu slova“ preto, aby mohli robiť zlo, napríklad preto, aby mohli propagovať demoralizáciu a pornografiu, aby mohli klamať a kohosi očierňovať, alebo preto, aby mohli urážať niečie náboženské cítienie.¹² Demaskovanie cynizmu v takejto situácii vyžaduje precízne odlíšenie slobody „slova“ od slobody „pravdy“. Rozhodná väčšina novinárov a politicky „správnych“ médií chráni slobodu slova, ale nechráni slobodu pravdy. Pritom v právnom štáte musí byť absolútna sloboda v hovorení pravdy (v tomto prípade nemožno hovoriť o žiadnej cenzúre) a nulová tolerancia pre slobodu očierňovania, klamstva či urážania niečích náboženských citov. Ak niekto uráža osoby, hodnoty alebo symboly, ktoré sú cenné pre kresťanov, väčšina médií predstavuje jeho vystúpenie alebo propaguje jeho „umelecké diela“. Ak však niekto potvrdzuje očividné fakty, napríklad to, že hormonálna antikoncepcia ničí zdravie, prípadne že prezervatív nezabezpečuje ochranu pred AIDS, zvyčajne sa predstavovanie týchto faktov v politicky „správnych“ médiách stretáva s cenzúrou.¹³ Je potrebné demaskovať fakt, že cynici vonkoncom nechránia slobodu pravdy, ale len slobodu slova – preto, aby mohli beztrestne klamať a manipulovať ľuďmi.

Iným prejavom cynizmu mnohých médií a novinárov je výnimočný záujem o homosexuálov a ich volaní po „rovnosti“. Z relácií politicky

---

12 GABRIEL, K.: *Christentum zwischen Tradition und Postmoderne*, Freiburg 1992, s. 231.

13 KILPATRICK, W.: *Psychologizne uwiedzenie*, Poznań 1997, s. 143.

„správnych“ médií vyplýva, že homosexualita¹⁴ je najväčším problémom Európy a homosexuáli sú v horšej situácii ako napr. nezamestnaní. V tejto situácii je úlohou kresťanov demaskovanie cynizmu mediálneho obsahu tohto typu. Tento cynizmus je očividný, avšak dôležité je najmä to, aby boli precízne sformulované argumenty.

Je potrebné povedať, že homosexuáli majú v celej Európskej únii zabezpečené plné práva. Bez problémov a prekážok môžu vytvárať združenia, publikovať časopisy, spoločne bývať, prepisovať si majetky atď. V tejto situácii je volanie po „rovnosti“ nielen prejavom cynizmu, ale aj špinením dobrého mena svojich štátov za hranicami. Média, ktoré vysielajú udalosti tohto typu v iných krajinách, nehovoria nič o plných právach homosexuálov v Európskej únii, ale opačne - sugerujú, že homosexuáli sú prenasledovaní. Skutočným cieľom volania po „rovnosti“ je propagovanie homosexuality a vťahovanie ďalších obetí do tohto prostredia. Tak, ako alkoholicy manipulujú inými ľuďmi preto, aby si vytvorili komfort pitia alkoholu, podobne homosexuálne prostredie manipuluje verejnou mienkou preto, aby si vytvorilo komfort bytia homosexuálom a vydobylo si rôzne nespravodlivé privilégia. Homosexuáli vytvárajú sociálne egoistické páry, keďže - na rozdiel od rodičov - neinvestujú sily a peniaze na výživu a výchovu detí. Situovanie homosexuálnych zväzkov na jednej úrovni s heterosexuálnymi zväzkami (napríklad prostredníctvom rovnakého zdaňovania) by bolo prejavom krajnej sociálnej nespravodlivosti.¹⁵

Cynici tohto typu s pomocou ľavice homosexuálneho prostredia výrazným spôsobom popierajú ideu „rovnosti“. Rovnosť všetkých ľudí je predsa neodvolateľná a bezpodmienečná len vo vzťahu k ich dôstojnosti. Vo všetkých ostatných aspektoch má byť kritériom vo vzťahu k človekovi pravda a spravodlivosť. Keďže je pravdou, že nie všetci postupujeme rovnakým spôsobom, je spravodlivé, že naše osudy sú rôzne, že jedni uzatvárajú šťastné manželstvá a rodiny alebo tvoria neplodné či netrvalé zväzky. Keby sme seriózne ponímali a realizovali

14 K problematike skutočných postojov slovenskej mládeže k homosexualite pozri: ŠTEFANĀK, O.: *Religiozita mládeže. Na príklade Spišskej diecézy*, Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, Ružomberok 2009, s. 287 - 302.

15 SILVESTRI, G.: *Società complessa e nuove frontiere della profezia cristiana*, Roma 1996, s. 18.

cynický slogan o rovnosti všetkých „menších“, potom zločinci a skorumpovaní politici by mali byť takisto vnímaní, ako poctiví obyvatelia. Ak je pedofil vyhodený zo školy, nie je to prejav diskriminácie nejakej „menšiny“, ale ochrana detí pred zločincom.

Hodnoty cynikov, ktoré vznikli prekrútením pravých hodnôt, právom môžeme nazvať pseudohodnotami. Malo by byť naším spoločným záujmom, aby obzvlášť deti a mládež boli ochránené pred krivdou zo strany tých, ktorí zotrvávajú v cynizme a zvrátenosti. Popri ochrane je u mládeže potrebné vybudovať aj schopnosť demaskovania cynikov a ich stratégie, aby sami mladí ľudia vedeli argumentovať v prospech pravých hodnôt a usvedčiť cynikov z úmyselnej lži a premyslenej manipulácie.

Odporúčania

- Pomáhajte deťom identifikovať prvky cynizmu v televízii.
- Zdôraznite absurdnosť a falošnosť absolutizovanej idey tolerancie prezentujúcej všetky názory ako rovnocenné.

Rodinná kultúra – osobná kultúra

Slovenské televízie sú preplnené – a bolo by dobre, keby šlo len o dĺžku vysielačieho času – americkými filmami a seriálmi a v poslednom čase i slovenskými seriálmi produkovanými podľa overených zahraničných konceptov. Niektoré – ako napríklad Panelák či Ordinácia v ružovej záhrade – chcú predstaviť obraz rodiny a partnerských vzťahov ktorý preniká do vedomia diváka. Tento obraz je založený na tom, že filmová rodina/filmový vzťah prežíva toľko zmien, stresov a problémov, že o rodinnom šťastí môžu len snívať. Prežívaš také niečo aj ty alebo sa bojíš, že to postihne aj tvoju rodinu? Hodí sa ten stereotyp na niektorú z tebe známych rodín? Alebo je to dokonca v reálnom živote bežný jav?

Manželstvo a rodina plnia spoločenskú funkciu, ich prostredníctvom jednotlivci získavajú vyrovnanosť a schopnosť nadväzovať vzťahy, čo vyvoláva nádej. Rodina zvláštnym spôsobom pomáha spájať jednotlivca so spoločnosťou. Snaží sa o to, aby vzťahy v nej boli láskyplné a túžby sa stávali skutočnosťou. V rodine všetko so všetkým súvisí, prejavuje sa vzájomná závislosť. Popkultúra však idealizuje spontánnu intimitu i časové súvislosti. Veľa ľudí sa snaží o sebarealizáciu, aby sa našli, aby sa stali niekým. V popkultúre rodinné vzťahy prechádzajú na ceste hľadania osobitej identity a naplnenia.

Európsky prieskum hodnôt z roku 2000 ukázal, že na Slovensku v porovnaní s inými európskymi krajinami sa rodine stále prikladá dosť veľký význam. Vo všeobecnosti však možno vypozerovať, ako do životného štýlu nasýteného popkultúrou prenikajú často praktiky a jazyk individualizmu. Manželský a rodinný život je labilný, ľahko napadnuteľný a v súčasnej spoločnosti ťažko udržateľný.

Verím, že na Slovensku je väčšina rodín zdravá a silná. Rozšírený stereotyp o všeobecnom úpadku rodiny sa v reálnom živote nepotvrďuje. Samozrejme, veľa rodín je oslabených, k mnohým z hodnôt tradične uznávaných slovenskými rodinami sa nehlásia. Naopak, hodnoty ako sebarealizácia, neustály úspech, neobmedzenosť v prijímaní

konzumného spôsobu života a podozrievavosť vo vzťahu k iným sú súčasťou života mnohých rodín. Ľudia, ktorých tieto veci znepokojujú a ktorým leží na srdci osud rodiny a kresťanských hodnôt ako jej spojiva, sú povinní bez prestania sledovať stav rodín na Slovensku, brániť rozvracaniu medziludských a susedských vzťahov. Rozvrat vzťahov je hrozivým trendom. Mimoriadne dôležité je to, ako reálnym spôsobom udržať jedinca v rodine začlenenej do širšej spoločnosti.

Je pravda, že veľa mladých i dospelých sa za každú cenu ženie za splnením svojich snov súvisiacich s konzumným spôsobom života (lotérie, Milionár a iné súťaže). Objavuje sa pokušenie v podobe výhry, ktorá by mala vyriešiť všetky problémy. Škola a zamestnanie sú miestami, kde sme vystavení stresu. Ako ľahko sa naň zabúda pred obrazovkou televízora, pri sledovaní filmov z videopožičovne alebo špeciálne pre nás šitých reklám!

V našej kultúre, hladnej hladom médií, potrebujeme tvorivý prístup, aby sme sa vrátili k tradičným hodnotám a prehĺbili rodinné vzťahy, a s nimi vstúpili do reálneho sveta.

Odporúčania

- Nedovoľte, aby si deti tvorili názor na rodinné spolužitie podľa televíznej prezentácie.
- Dbajte o to, aby sa sledovanie televízie ako forma oddychu a zábavy nedialo na úkor posilňovania rodinných väzieb.

Elektronický smiech

Aj keď každý z nás denne chodí po dávno vyšliapanom chodníku, neznamená to, že nechceme okúsiť čosi nové. Veľa ľudí sa zamýšľa nad svojou nezávislosťou. Niektorí z rôznych dôvodov túžia po samote, preto je pre nich neraz veľmi ťažké udržať v rodine i v domácnosti aký-taký pevný poriadok.

Je normálne, že dospievajúca mládež si hľadá vlastnú cestu, že chce byť s priateľmi, zaznamenať zrakom i sluchom čosi nové - a to všetko mimo kruhu rodiny. Neznamená to však, že pri rozhodovaní sú už samostatní.

Na rodinu vplýva mnoho trendov. Tie, ktoré sprostredkujú médiá, akoby infikovali každú sféru rodinného života. Univerzalita masmédií ešte umocňuje tie myšlienkové smery, ktoré šíria tézy, že tradičné kresťanstvo so svojou kultúrou sa dramaticky mení a možno blíži k úplnému úpadku. Preto je také dôležité, aby jednotlivých členov rodiny spájali rodinné i náboženské hodnoty, aby boli v spojení aj so spoločenstvom v širšom slova zmysle.

1. Rodina trávi spolu menej času než v minulosti. Preto sa mnoho členov rodiny občas cíti osamelo a izolovane.
2. Mládež trávi čas obvykle bez kontroly dospelých, nie vždy v spoločnosti ľudí správajúcich sa zodpovedne.
3. Veľa ľudí prišlo na chuť konzumnému spôsobu života, sú posadnutí svojím vzhľadom a materiálnym dostatkom. Deti, rovnako ako dospelí, dostávajú lekcie popkultúry prostredníctvom televízie, časopisov a iných médií.
4. Tým faktorom, ktorý v našej mnohotvárnej kultúre delí ľudí do jednotlivých skupín, sú veci, oblečenie, spôsob reči. Deti spájajú rovnaké mobily, filmy, móda, slang..., nie kresťanské hodnoty rešpektované v každodennom živote a pri morálnej voľbe.

5. Mnoho postáv z televíznych filmov či seriálov alebo filmových hviezd sa stáva akoby alternatívnou rodinou či spoločnosťou priateľov. V našich domácnostiach, hlavne v tých, kde žijú osamelí alebo dezorientovaní ľudia, znie ich smiech. Samozrejme, že nejde o skutočných priateľov. Sú to len postavy, na ktoré nemáme žiaden vplyv a ktoré o nás nič nevedia. Napriek tomu si k nim veľa mladých i starších vytvára hlboký vzťah, pričom sa však nepýtajú svojich hrdinov na ich názor či hodnoty, ktorými sa riadia.
6. Nesmierne veľa ľudí je pod obrovským tlakom a sú vystavení stresu zo všetkých strán (škola, práca, rodinné problémy). Majú silné nutkanie utiecť pred všetkým a utiekať sa k televízii alebo iným médiám. Je jednoduchšie smiať sa, snívať spolu s hercami z reklám, opájať sa ilúziami a nachádzať jednoduché riešenia vážnych problémov alebo tragédií. Ale takto sa vzdalujeme od reálneho života i iných ľudí.

Odporúčania

- Povzbudzujte deti, aby žili skutočný život, nie život televíznych postáv.
- Dbajte o to, aby televízna reklama neurčovala vaše nákupné zvyky.

Rodina pred obrazovkou

Rola a vplyv televízie na život rodiny je témou, ktorá nedáva spávať odborníkom na masmédiá, ale ani rodičom. Stručne povedané, rodiny musia ovládať televízny prijímač či diaľkové ovládanie, a nie naopak. Od členov rodiny záleží, či zapnú alebo vypnú televízor. Mnohí z nás sú „namotaní“ na televíziu až do takej miery, že televízor musí byť zapnutý tri až 10 hodín denne – preto sa treba vedieť tej záplave informácií postaviť.

Pred televízorom často sedia celé rodiny. Darí sa však rodičom hovoriť s deťmi o tom, čo vidia a počujú? A predsa – povinnosťou rodičov je pomôcť deťom interpretovať to, čo pozerajú.

Veľa odborníkov na Západe, ktorí sa zaoberajú problematikou vzťahu detí a televízie, hovorí o nutnosti diskutovať s deťmi o televíznom programe. Tento záver však ja prijímam so škripajúcimi zubami. Nie pre to, že by som s ním nesúhlasil – naopak, myslím, že je dobre hovoriť s deťmi o takých vážnych veciach ako sex, drogy, škola, nadávanie, rande, rocková hudba... O tomto sa veľa rodičov dokáže s deťmi porozprávať, ale keď ide o televíziu – zdá sa, že to nie je také jednoduché. Na základe rozhovorov s rodičmi som nadobudol dojem, že ak aj majú čas a silu pozeráť televízor spolu s deťmi, nevedia, čomu vlastne venovať pozornosť. Rovnako nevedia, čo povedať, ak sa im niečo skutočne nepozdáva. Oni teda nepotrebujú, aby im niekto zopakoval, že sú povinní s deťmi diskutovať, ale im treba ponúknuť konkrétnu pomoc, návrhy, príklady, ktoré by im pomohli zaujať zmysluplné stanovisko, aby to nevyznelo ako hlas bojzlivého rodiča, ktorý nie veľmi vie, o „čom točí“ a prečo.

Pokúsím sa ponúknuť spoľahlivú metódu, ktorá môže pomôcť v boji s dezorientovanosťou vo vzťahu k televízii. Nazdávam sa, že táto metóda pomôže znepokojeným rodičom vysvetliť ich kritický postoj k televízii aj niečím viac ako len antipatiou či sympatiou k nej. Aby žiaden rodič nemusel hovoriť: „Nepáči sa mi tento program, lebo je agresívny“ alebo „Nemohol by si pozeráť niečo normálnejšie?“, navrhmem

päť zásad, ktoré rodičom i deťom umožnia, aby televízne vysielanie sledovali oveľa rozumnejšie ako doteraz.

Vhodným riešením – pre rodičov i deti – je naučiť sa byť vyberavým, uvedomelým divákom, ktorý sa zodpovedne rozhoduje, čo bude sledovať, kedy a ako dlho. Aby televíziu bolo vôbec možné pozeráť takto, rodina musí:

1. zodpovedne posúdiť svoje zvyky vo vzťahu k televízii,
2. byť si vedomá rozdielov medzi jej hodnotovým rebríčkom a tým, ktorý prezentuje televízia
3. byť pripravená povedať na niektoré programy „Nie“,
4. byť ochotná na diskusiu o obsahu programu – kedykoľvek,
5. pochopiť, že rodina má aj iné aktivity, nielen sledovanie televízie.

Čas, ktorý rodina trávi spoločne, je v súčasnosti veľmi obmedzený. Ak ho navyše chceme stráviť sledovaním televízie, je vhodné pohovoriť si o programe. Získame tým možnosť zorientovať sa v obsahu vysielania.

Popri obsahovej stránke je potrebné všimnúť si aj formálnu stránku. Pri opise televíznych programov sa, napr. často používa jazyk, ktorý môže byť pre diváka nejasný a zavádzajúci. Je dobré uvedomiť si to. Časté je používanie určitých slov vo vzťahu k istým politikom, či uplatňovanie dvojakého metra, vďaka čomu sú jedni dôležitejší ako iní. Moderátori sa správajú tak, akoby boli najlepší a najmúdrejší. Ich arogancia má byť priepustkou do Európy i do sveta. Veľa programov odzrkadľuje politickú a spoločenskú segregáciu. Správaním sa moderátora a spôsobom, akým kladie otázky, sa divákovi vsugeráva, či ide o tých dôležitých alebo nedôležitých ľudí. Mimoriadnou zručnosťou v tejto oblasti sa vyznačujú niektoré zábavné relácie.

Schopnosť byť kritickým a vyberavým divákom vplýva na spôsob, akým deti pozerajú televíziu. Okrem toho výber programov, ako aj vypnutie televízora v prípade zaradenia nevhodného programu, zásadne

vplýva na to, čo deti chcú a môžu zmeniť, pokiaľ ide o čas strávený pred televíznou obrazovkou. Ak rodičia poznajú obsah relácie, nebudú zaskočení, ak sa na obrazovke objaví niečo nečakané. Heslo „Bud pripravený“ pomôže rodičom správne zareagovať na situáciu, ktorá je v rozpore s hodnotami vyznávanými rodinou.

To, ako rodičia reagujú v takom okamihu, je pre deti dokonalou školou života. Mlčanie nie vždy znamená, že reakcia na to, čo na obrazovke vidíme, je nulová. Časom postačí aj len krátka reakcia, úsmev, či gesto.

Keď sa spoločne chystáme pripraviť týždenný plán, čo budeme sledovať v televízii, je dobré začať otázkami:

Aké programy by rodina chcela pozerať?

Aké seriály máme už rozpoznané?

Ktoré z programov sú v súlade s hodnotovým systémom rodiny?

Bude v televízii niečo mimoriadne zaujímavé?

O čom bude tá relácia?

Máme nejakú predstavu o tom, čo možno od relácie očakávať na základe anotácie v programovom týždenníku?

Máte vo zvyku označiť si v programe relácie, ktoré členovia rodiny chcú sledovať v budúcom týždni?

Koľko hodín pribudne k času, ktorý rodina obvykle trávi pred televízorom, ak budete sledovať aj mimoriadne programy?

V akom pomere je čas strávený pred televízorom k času potrebnému na iné rodinné záležitosti?

Aké programy bude pozerať celá rodina? A aké len deti?

Vyberte z programov tie, o ktorých budete v kruhu rodiny po ich zhliadnutí diskutovať. Môžete si zhotoviť aj tabuľku, prostredníctvom ktorej budete mať pod kontrolou sledovanie televízie.

Odporúčania

- Urobte si zo sledovania televízie rodine prospešnú aktivitu
- Stanovte pravidlá pre sledovanie televízie.

Rodinná debata o televízii

Stretol som rodičov, ktorí s potešením komentujú za vlasy pritiahnuté reklamy. Ak rodič chce, aby jeho deti poznali jeho hodnotový rebríček a to, v čo verí, najlepšie je hovoriť o tom vtedy, keď inteligentným spôsobom spolu pozeráte televízor. Keď sledujete správy, nediskutujte, ale ak sa potom objaví vo vysielaní reklama napríklad na neskutočne čistú pleť, je dobre prehodiť čosi v duchu: „Toto je výsledok práce celého tímu vizážistov. Poznáš vari niekoho, kto by sa na ňu podobal?“

Diskusia o tom, čo ponúka televízia, je pravdepodobne najlepším spôsobom, ako poučiť seba i svoje deti o pochybnom a neradostnom obraze skutočnosti. Keď rodič vidí čokoľvek, čo je skôr klamlivé ako pravdivé, vždy treba priložiť aj svoje polienko do ohňa, obzvlášť, keď sú nablízku deti.

Televízia môže pri správnom využívaní náš život obohatiť. Môže nám otvoriť cesty do nepoznaných zákutí nášho rozumu, takže budeme vedieť odpovedať na otázky typu: kým vlastne som, odkiaľ pochádzam, kam smerujem, čo so životom? Vo svetle týchto otázok môžu televízne programy ponúknuť príležitosť podeliť sa s osobnými skúsenosťami s rodinou a navrhnúť im výmenu názorov či pocitov. Aby k dialógu vôbec došlo, musia byť rodičia otvorení otázkam svojich detí a ich komentárom a mali by byť pripravení na kladenie otázok o televíznych programoch, obzvlášť vzhľadom na prezentáciu systému základných kresťanských hodnôt týkajúcich sa rodiny.

Nie každý rozhovor o televízii je zaujímavý. Niektoré diskusie sa môžu týkať konkrétnych hercov a herečiek – akí sú, kde hrali predtým -, v takom prípade si možno doplniť obsah seriálového dielu, ktorý sme z nejakého dôvodu nevideli. Počas rodinného rozhovoru možno tiež rozhodnúť o zmene vysielacieho kanálu, zvlášť v prípade satelitnej televízie. Tento typ komunikácie dieťaťu môže pomôcť pochopiť podstatu televízie, ale napriek tomu to nestačí.

Ten druh rozhovorov, o ktoré mi ide, možno rozdeliť na dve kategórie:

1. rozhovory, v ktorých hľadáme informáciu o základných aspektoch reálneho sveta a/alebo následne je zobrazený v televíznej podobe vzťah k tomuto aspektu skutočnosti,
2. rozhovory, v ktorých správanie sa nejakého subjektu (herca) alebo vzťah k jeho správaniu sa v televízii analyzujeme ako možný model (pozitívny alebo negatívny) správania sa iných ľudí v reálnom živote, najmä členov rodiny vo vzájomných vzťahoch.

Možnosti televízie v oblasti prezentácie niečoho nového, nezriedka v protiklade k ideí rodiny, ukazujú, že deti môžu žiadať doplňujúce informácie o tom, čo sa objavilo vo vysielaní. Vytvára sa tak priestor pre ďalšie rozhovory rodičov s deťmi:

1. rozhovory, v ktorých rodičia a deti hľadajú alebo si vymieňajú informácie o istých aspektoch skutočnosti, ktoré sa objavili na obrazovke,
2. rozhovory, v ktorých členovia rodiny diskutujú o správnosti alebo nesprávosti správania sa ľudí, ktorí sa objavili na obrazovke alebo o nich v programe bola zmienka ako o vzoroch pre iných ľudí.

Aké sú dôsledky komentárov rodičov, ktorých k dialógu s deťmi inšpirovalo spoločné pozeranie televízie? Odpoveď čiastočne závisí od témy rozhovoru. Nepochybujem, že niektoré otázky detí alebo komentáre rodičov počas spoločného pozerania televízie môžu vyústiť do veľmi stresujúcej konfrontácie.

Je tiež známe, že rodičom televízia často slúži ako médium, ktoré ich deti dovedie k problémovým okruhom, o ktorých by však so svojimi potomkami mali hovoriť oni sami. Rodinné debaty na témy tohto typu nemajú byť len výmenou (alebo občas aj nevýmenou) informácií, ale aj nástrojom, vďaka ktorému sa posilní autorita rodičov a ich ochranná úloha vo vzťahu k deťom, i keď - kým sa vzťahy definitívne

neustália do istej podoby – autorita i protektorstvo sú občas vystavené skúškam.

Najdôležitejším poznatkom, ktorý získajú deti z diskusie s rodičmi, je schopnosť rozlíšiť, o čo ide v tom-ktorom televíznom príspevku. V súvislosti s tým je veľmi dôležitý spôsob, akým rodičia interpretujú otázky detí. Podľa prieskumov niektorí rodičia na otázky detí vôbec nereagujú alebo ich odbijú, iní však odpovedajú obširne, s detailmi. Sú aj rodičia, ktorí sami od seba provokujú deti, aby s nimi diskutovali o televíznom programe, a poskytujú doplňujúce vysvetlenia.

Rôznorodosť v prístupe rodičov môže mať vplyv na schopnosť dieťaťa klásť ďalšie otázky a vidieť veci zhliadnuté v televízii v širších súvislostiach. Taká rodinná debata o televízii môže byť veľmi osožná pre obe zúčastnené strany – na to treba pamätať.

Odporúčania

- Diskutujte o tom, čo ponúka televízia.
- Povzbudzujte svoje deti k tomu, aby sa vás pýtali, keď niečomu v televízii nerozumejú.

Mediálna manipulácia: namaľovaná žena v posteli a balík peňazí

Takmer všetko, čo pozeráme v televízii, má jediný cieľ – zhromaždiť pred obrazovkou čo najväčší počet divákov. A čo je najdôležitejšie – ide o taký počet divákov, aby z toho bol čo najväčší príjem. Len to sa ráta. Smelo možno napísať, že všetko, čo v televízii pozeráme, je zamerané na tých, ktorí majú peniaze alebo na tých, ktorí ich nemajú, ale túžia po nich (napr. Milionár).

Každý rodič to musí svojim deťom povedať celkom jasne. Toto musia vedieť! Treba tiež predvídať typy reklám, aké sa môžu na obrazovke zjaviť pred určitým programom alebo po ňom. Ak bude vo vysielaní relácia pre ženy, často sa po nej objaví reklama na kozmetiku, odevy či potreby pre domácnosť. Po reláciách pre mužov možno očakávať reklamy na žiletky, holiace strojčeky, autá, pánsku kozmetiku a podobne. Televízia jednoducho zarába peniaze, a preto musí k obrazovkám náležať publikum, ktoré bude kupovať výrobky z odvysielaných reklám.

Deťom treba povedať, že veľké i malé televízne stanice zarábajú peniaze predajom reklamy. Znamená to, že každý program, ktorý ide do éteru, musí „zatiehnuť“ divák, aby to prinieslo zisk. Predpokladaný zisk nemá žiadnu spojitosť s tým, či sa program páči len niekomu alebo rovno miliónom ľudí.

Navrhujem takúto hru: kedykoľvek uvidíte názov nejakého výrobku vo filme, všimajte si, aké konkrétne produkty sa vo filme objavajú: „Zaujímalo by ma, koľko to stálo, aby sa v tejto scéne objavila reklama na XY“. Umiestnenie produktu je veľmi lukratívna záležitosť (napr. reklamy na štadiónoch počas významných zápasov), je to najdrahšia forma reklamy. Keď sa nejaký značkový predmet nečakane objaví vo filme, ide o formu skrytej reklamy a tiež to stojí veľké peniaze. Stáva sa, že niektoré kontroverzné scény vo filme sú skrátene alebo vynecchané – a to vtedy, keď by mohli vyvolať protesty menšinových skupín obyvateľstva – sexuálnych, etnických, politických apod. Samozrejme, že aj toto súvisí s peniazmi. Producenti nechcú uraziť potenciálnych

zákazníkov. Dokonca aj správy bývajú pod vplyvom reklamy. Dostať nejaký produkt alebo zmienku o firme do správ nie je lacná záležitosť. Ide však o reklamu v rozpore so zákonom a televízie možné obvinenia vehementne vyvracajú.

V súvislosti s televíziou nie sme manipulovaní len v otázke zobrazovania skutočného sveta, resp. navodzovania dojmu, že bez určitých produktov nebudeme ľuďmi v plnom zmysle. Dosť často sa ponosujeme na manipuláciu s informáciami v správach. Faktom je, že bez ohľadu na ideál – objektivnosť informácie – na každú novinársku správu majú vplyv ľudia a osobnosť tých, ktorí robia rozhovory, zaznamenávajú ich na nejaké médium či vyrábajú samotný program.

Nie každá manipulácia je zámerná a plánovaná. Máme však šancu stať sa uvedomejším čitateľom či divákom, ak budeme mať všeobecné znalosti o technikách, ktoré umožňujú, aby sa manipulácia vkradla do správ. V novinárskej praxi sa používajú tieto manipulačné techniky:

1. Manipulácia prostredníctvom selekcie a vynechania

Autor programu manipuluje s informáciou, keď sa rozhoduje, či ukáže/neukáže konkrétny subjekt, o ktorom je reč. Niektoré detaily možno vynechať, iné zasa doplniť, aby čitateľ či divák dostal aj iný náhľad na udalosť. Ak počas rozhovoru niekoľko osôb tleska (a je to zaznamenané), diváci si to vysvetlia ako potlesk pre toho, kto v zábere hovorí. Ak však potlesk nie je na zázname, táto scéna sa na obrazovke ani neobjaví – mohlo by to pôsobiť ako nesúhlas s hovoriacim. Manipuláciu prostredníctvom vynechania je ťažko odhaliť. Je to možné jedine porovnaním rovnakých alebo podobných záberov odvysielaných v rozličných programoch.

2. Manipulácia prostredníctvom zaradenia informácie

Čitatelia novín sa obvykle domnievajú, že správy z prvej strany ich denníka sú dôležitejšie ako tie, čo sú vnútri čísla. Televízia i rozhlas

vysielajú najdôležitejšie správy hneď na úvod spravodajských relácií, menej dôležité nasledujú až po nich. Platí teda, že čitateľ či divák priraďí správe stupeň dôležitosti podľa miesta, na ktoré je zaradená.

3. Manipulácia v titulku

Veľa ľudí číta len titulky správ. Niektorí sa ani nezahľbia do obsahu, urobia si vlastný úsudok na základe titulkov. Tie sú najčítanejšou časťou novín (preto sú titulky, obzvlášť v bulvárnej tlači, také senzačné a šokujúce: napr. titulok Kňaz za mrežami, ktorým isté noviny uviedli reportáž o kňazovi, ktorý sa venoval väzňom). Titulky zostručňujú obsah správy, ale skrývajú aj manipuláciu a nadŕžanie zo strany autora – môžu urobiť z komára somára, ale aj vyjadrovať súhlas či nesúhlas alebo rovno zatratenie. Nie je vhodné vytvárať si názor len na základe prečítaných titulkov.

4. Manipulácia s použitím fotografie, popisky pod ňou a manipulácia nastavením kamery

Niektoré fotografie ľuďom lichotia, iné ich zachytávajú v nepríjemných situáciách či pózach. Dá sa vybrať fotografia, ktorá ovplyvní názor verejnosti, napr. na kandidáta vo voľbách. Výber záberov je veľmi dôležitý v televízii, keďže ju pozerajú milióny ľudí a nie je jedno, či je záber na osobu robený z nízkej alebo vysokej perspektívy.. Zábery zhora majú negatívny nádych, pretože evokujú „malosť“ osoby v zábere. Popisky pod fotografiami majú veľký význam a sú tiež potenciálnym zdrojom manipulácie.

5. Manipulácia spojená s používaním názvov a titulov

Ľudia, miesta či veci majú v médiách často nejakú nálepku. Človeka, vystupujúceho v televízii, možno označiť za „bývalého diplomata“ alebo „najbližšieho spolupracovníka prezidenta republiky“, či „účastníka vojny“. To, či je osoba označená za „teroristu“ alebo „bojovníka za nezávislosť“ môže tiež poslúžiť pre manipuláciu v programe.

6. Manipulácia štatistikami a číslami

Správy o nehodách či katastrofách bývajú veľmi pôsobivé a priťahujú pozornosť, ľudia to radi pozerajú a zaujíma to aj čitateľov. Dá sa napr. povedať, že pri leteckom nešťastí „bolo sto ranených“ alebo že pri ňom „boli ľahko zranení“ (zrejme tých sto), čo v porovnaní s prvým tvrdením vyznie úplne inak. Všetko závisí od človeka, ktorý správy do vysielania pripravuje.

7. Manipulácia prostredníctvom zdroja informácie

Odhalit manipuláciu je ľahšie, keď berieme do úvahy zdroj informácie. Treba vedieť, či daná informácia pochádza od reportéra, očitého svedka, policajta, strážnika, úradníka či predstaviteľa vlády – nominovaného či voleného. Každý z nich môže s informáciou manipulovať.

8. Manipulácia prostredníctvom výberu slov a spôsobu reči

V tomto bode máme dočinenia so situáciou podobnou manipulácii s titulkami. Použitie slov s negatívnym alebo pozitívnym významovým odtienkom alebo slov s osobitnou konotáciou môže mať na čitateľa alebo diváka veľký vplyv, keď sa im „podsúva“, že niekto je „významný spisovateľ“, „schopný politik“ alebo „smutne známy podvodník“. Sú prípady, že v niektorých organizáciách sú všetci zamestnanci výlučne „vynikajúci“, obzvlášť vtedy, keď o nich v médiách hovoria ich kolegovia.

Treba si uvedomiť, že televízia prezentuje ľudí a témy, šikovne podsúva názor, že niektorí ľudia sú významní a iní ešte významnejší. Vedzte, že keď sa v americkej televízii objavil slávny novinár Ted Koppel, ako robil rozhovor s akousi afroameričankou, feministkou, autorkou skvelej knihy, a kládol otázky ohľadom vojny, biedy či rozpočtového deficitu, napokon z toho vyplynul záver: táto správa je dôležitá, lebo s ňou prišiel práve tento novinár.

Kedysi sa v americkej televízii zvykli objavovať napr. ženy tmavej pleti alebo hispánskeho či ázijského pôvodu, alebo Indiánky, avšak obvykle sa o nich hovorilo v súvislosti s nejakou krádežou, teroristickým činom alebo vraždou muža. Americká televízia preferovala svet silných, bielych mužov. Každý iný bol menej dôležitý, ba dokonca celkom bezvýznamný. V priebehu rokov, našťastie, takéto stereotypy už pominuli. Objavujú sa však iné, nové stereotypy, napr. partnerské vzťahy namiesto manželstva ako prirodzená forma zväzku medzi ženou a mužom.

Nedá sa stále dokola vymýšľať niečo nové, preto je aj jednou z úloh televízie nachádzať nové spôsoby, ako ukazovať staré veci. Fakty, diela, ľudia či reklamy, všetko sa opakuje. Ide len o to, podať to zakaždým inak. Keď sa však lepšie prizrieme televíznemu remeslu, zistíme, že televízia robí stále to isté a opakuje sa.

V prvom rade televízia stále používa rovnaké triky: hudbu vyvolávajúcu strach či romantickú náladu, mihotavé svetlo sviečok, citové vyznania, scény naháňačiek, ženy s dokonalým mejkapom, ktorý na ich tvári nechýba dokonca ani v posteli, muži sú svalnatí. Moderátori správ vždy hľadajú priamo do kamery a veľmi zriedkavo používajú nevhodné slová. Samotné predstavenie je vždy iné, opakujú sa len techniky a konvencie, spôsob výroby programu. Finty môžu byť ešte magickejšie: existuje spôsob, ako sa herci v reklamách dotýkajú vecí: žena sa tovaru prezentovaného v reklamnom spote dotýka delikátne a povzbudzujúco, muž - na rozdiel od nej - má dotykom vyvolať u diváka túžbu či záujem. Čo takáto reklama vypovedá o úlohe žien a mužov?

Rád analyzujem hudbu v televíznych programoch, je to veľmi zaujímavé. Pred programom možno deťom oznámiť: „Mám v úmysle analyzovať hudbu v dnešnom programe. Chcete mi pomôcť?“ V takom prípade si treba na papier zaznamenať, čo sa deje na obrazovke v čase, keď sa zmení hudba. Po druhom, treťom takom cvičení rodičia aj ich deti budú vedieť, podľa akej šablóny sa hudba do televíznych programov vyberá a na čo má slúžiť.

Analyzovanie jednotlivých techník používaných v televíznej praxi je jedným z najzaujímavejších a najpútavejších spôsobov, ako deťom

odhaliť magický svet televízie. Možno by bola fajn exkurzia s celou triedou alebo záujmovým krúžkom do lokálnej či regionálnej televízie. Deti by tak mali príležitosť položiť otázku ohľadom výroby televízneho programu, či sledovať priamo prípravu vysielania správ miestnej televízie.

V konečnom dôsledku budú takéto deti náročnými divákmi a k televízii budú pristupovať bez naivity. A keď zase raz uvidíme na obrazovke namaľovanú ženskú ležiacu v posteli, už televízii nenaletíme na jeden z jej magických trikov.

Odporúčania

- Majte na pamäti množné spôsoby manipulácie a v príhodnom čase na ne deti upozornite..
- Upozornite deti na televízne stereotypy.

Kritický postoj

Televízny svet vytvára ilúziu skutočnosti. Toto tvrdenie je také jasné, že sa zdá byť až naivné. Keď pozeráme správy, zábery z predvolebnej kampane, dokumentárny či prírodopisný film, všetko sa nám vidí byť pravdivé a skutočné. Ale dá sa podobne uvažovať aj o pravdivosti reklamy na prášok na pranie? Osoba, ktorá predvádza rôznofarebnú garderóbu, v nej tvrdí, že za živé farby odevov vďačí prášku na pranie. Výsledok sa dá očakávať, zvlášť vtedy, keď sa objaví mladá atraktívna žena a demonštruje účinnosť spomínaného prášku a pritom zodpovedne roztriediže bielizeň na bielu a farebnú.

Deti mladšie ako sedem rokov často veria, že všetko, čo je v televízii, je naozaj tak. Schopnosť rozlišovať medzi tým, čo je pravda, a ilúziou sa objaví až vo vyššom veku. Rodičia malých detí na to musia pamätať.

Napríklad, matka chystá raňajky, jej šesťročná dcérka pozerá televíziu, v ktorej sa objaví reklama na bábiku Barbie. Zdá sa zaujímavá – dokonca aj matku priláka k televízoru. Po chvíli pozerania však matka začína chápať, že tam čosi nesedí, nie je to pravdivé. Reklama, teda vlastne jej autori (za reklamou stoja vždy konkrétni ľudia – jej autori), chcú divákov presvedčiť, že zlatistý piesok, oceán a žiarivé slnko sa objavia len s Barbie. Chápete? „To nie je tak,“ hovorí matka dcérke, ktorá sa tvári udivene a kyslo. Jej tvárička sa rozjasní, keď si uvedomí, že všetky veci, ktoré Barbie robieva, sú len „akože“.

Iný prípad: neviem, či viete, ale na zalievanie kukuričných lupienkov v televíznych reklamách sa vôbec nepoužíva mlieko. Je to biele lepidlo! Keby tam totiž bolo mlieko, chrumkavé lupienky by navlhli a v zábere vyzerali nechutne. Alebo: uvedomili ste si, že podmazová hudba je hneď menej veselá, keď sa v zábere objaví nejaký zlý „týpek“?

Nikto nechce, aby sa z jeho zábavy pri pozeraní televízie stalo poučovanie. Pre rodiča je však dobré mať poruke pár pripomienok a vyrukovať s nimi počas pozerania konkrétneho programu, a nenechávať si na prediskutovanie niekoľko televíznych relácií naraz. Úlohou rodiča je dosiahnuť, aby jeho dieťa bolo kritickejšie k tomu, čo v televízii pozerá.

Si oveľa múdrejší ako televízia

Pristavme sa na chvíľu pri tomto bode. Keby sme neboli múdrejší ako naša televízia – a prinajmenšom iní ako ľudia, ktorí sa v televízii objavujú – už dávno by nás ovládli prestrelky, obchod s drogami, domáce spory, ktoré by podľa televízie vyvolala bársaká maličkosť. Našťastie toto všetko nerobíme a ani neveríme tomu, čo odvysielala televízia, a naše deti sú na tom podobne. Pravda, televízia na nás aj tak má istý vplyv, aj keď si ho neuvedomujeme. O svojom živote však rozhodujeme sami. Znamená to teda, že ty a ja sa rozhodujeme (alebo aspoň máme na podobné rozhodnutie vplyv), ako na nás televízia vplýva a čo si z jej vysielania odnesieme. Podobá sa vari život zobrazený v rôznych seriáloch na realitu? Často nie. Vždy máme možnosť konfrontovať to, čo pozeráme, s realitou.

Porovnávať televízne zábery so záležitosťami každodenného života je najľahšia cesta, ako zmeniť, a časom aj posilniť úlohu televízie, bez vyvolávania sporov s deťmi kvôli ich obľúbeným programom. Celé je to založené na fakte, že každý z nás má filtre, ktoré ho chránia pred inváziou televízneho vysielania, a ide o to, aby sme vďaka pomyselnému filteru aj deťom pomohli vytvoriť si odstup od vysielaných programov. Diváci si musia uvedomovať, že pozerajú nepravdivé, iluzórne zábery.

Televízia môže byť nástrojom, ako si rozšíriť obzor – aby deti vďaka nej túžili viac čítať, hrať sa, či tvoriť. Ty môžeš pomôcť, aby sa tak stalo, prostredníctvom spájania každodenných skúseností a reality s príbehmi, ktoré deti vidia v televízii. Veľmi rýchlo prídu na to, že nikto iný, len ony môžu rozhodovať o tom, či je pre ne televízia inšpiráciou alebo príčinou nudy. Veľmi rýchlo sa tiež dopracujú k záveru, že sú skutočne múdrejšie ako televízia.

Odporúčania

- Pomôžte deťom identifikovať skreslenie televíznej reality.
- Vychovávajte z detí kritických divákov.

Televízor nemusí byť nepriateľom rodiny

Aj na Slovensku rýchlo stúpa počet ľudí, ktorí čoraz viac času trávajú pred televíznou obrazovkou. Títo diváci chcú, aby programy boli živé, ukazovali, ako prísť k bohatstvu, kŕmiť rozum informáciami, vplývať na ľudskú vôľu, zohriať srdce spoluúčasťou. Skrátka, televízne programy majú ponúknuť názor na to, čo znamená byť človekom, ľudskou existenciou. Ak to tak je, a ak také bude smerovanie televízie aj v ďalšom období, potom požiadavky novej diváckej generácie budú výzvou nielen pre tvorcov programov, ale aj pre rodinu a celú spoločnosť. Pre katolíckych tvorcov to určite znamená, že musia urobiť všetko pre to, aby z ich dielne vychádzali programy podporujúce základné kresťanské hodnoty.

Televízia sa stala prameňom a príčinou mnohých problémov našej spoločnosti a rodiny. Na základe článkov, výskumov či kníh možno vysloviť tézu o negatívnom vplyve televízie. Treba si však uvedomiť, že televízia ako taká nemôže urobiť nič zlé rodine ani spoločnosti do toho okamihu, keď podídeme k televíznemu prijímaču a stisneme gombík (alebo tak urobíme na diaľkovom ovládači). Upozorňujem, že si musíme uvedomiť dva závažné fakty:

1. kontrolovať môžeme len my,

2. máme právo slobodne vyjadriť náš názor a adresovať ho sieti televíznych staníc alebo inštitúciám sponzorujúcim vysielané programy.

Nezáleží na tom, či v to veríme alebo nie, ale my diváci musíme rozhodovať o programových zmenách. Predovšetkým treba písať listy na príslušné úrady a inštitúcie alebo bojkotovať firmy a agentúry, ktoré sponzorujú kontroverzné programy.

Televízne programy sú širokým spektrom stimulácií a informácií. Stáva sa, že sa v televízii objavia názory a správy, ktoré odporujú hodnotovému systému rodiny. Práve preto vplyv televízie na rodinu vyvoláva obavy.

Možno i treba mať veľa námietok vo vzťahu k druhom programov, ktoré sa prostredníctvom televízneho vysielania dostávajú do našich domovov. Možno však presunúť akcent obáv – namiesto ich vytrubovania do sveta sa treba pokúsiť urobiť z televízie zdroj rodinného dialógu. Takýto prístup dá každému členovi rodiny možnosť byť aktívnym účastníkom, a nie gúrkou v rukách médií.

Som hlboko presvedčený, že rodina je stále silným výchovným centrom, ktoré má vplyv na to, čo sa dieťa sledovaním televízie naučí. Jedným zo spôsobov, ako zachovať hranice medzi výchovnými inštitúciami – rodinou a televíziou – je rodinná výmena názorov, komunikácia. Rodina môže televízny program filtrovať a obmedziť tak rozsah vplyvu televízie na dieťa.

Rád by som otázku „Ako televízia vplýva na našu rodinu?“ zmenil na „Ako štruktúra a vzájomné pôsobenie našej rodiny ovplyvňuje televízne vysielanie?“. Druhá otázka poukazuje na silu rodiny a konkrétny vplyv, aký môžu mať rodiny na televízne vysielanie. Rodiny môžu tiež formovať a posilňovať hodnotový systém jednotlivca i rodiny, ako aj zlepšovať rodinnú komunikáciu. Ale ako začať?

Zdá sa, že rodičia nie sú dost' zásadoví, pokiaľ ide o obmedzenie času, ktoré dieťa trávi pred televíznou obrazovkou, a kategoricky nebránia ani sledovaniu niektorých nevhodných programov. Ak aj s deťmi diskutujú o videnom, sú to skôr povrchné komentáre. Rodičia už nie sú dostatočne silnou inštitúciou v porovnaní s mocou televízie. Bolo by dobre skúmať dialóg rodičov s deťmi venovaný problematike televízie a sledovať, ako často sa takýto dialóg v našich domácnostiach vôbec vedie.

Je už všeobecne známe, že v rodinách, kde rodičia kontrolujú to, čo ich dieťa v televízii pozerá, deti lepšie rozumejú, o čo vo vysielaných programoch ide. Napríklad deti budú mať väčší ošoh zo sledovania seriálu Sezamová ulica, keď ho budú pozeráť v spoločnosti rodičov a budú sa s nimi o programe rozprávať. Táto metóda privádza k hlbšiemu porozumeniu mechanizmov fungovania televízie a bude mať za následok, že televízor nebude len nepriateľom rodiny.

Našou povinnosťou je učiť deti o masmédiách čo najskôr – už na základnej škole. Ide o to, aby od televízie získali primeraný odstup. A možno sa časom objaví aj šanca na rodinnú diskusiu, v ktorej rodič dieťaťu vysvetlí, že vonkoncom nepotrebuje džínsy, na ktoré beží v televízii reklama, ani žiadne najnovšie hry, nemusí sa ani zapisovať na žiadny vychytený východný či západný šport, aby bolo šťastné a radosťné v kruhu svojich najbližších.

Odporúčania

- Nájdite si správnu mieru v sledovaní televízie.
- Nezabudnite, že ako diváci tiež môžete mať vplyv na vysielanie televízií.

2. část

Pavel Izrael:

Televízor každodenný daj nám dnes ...

Predtým, než svoje deti necháme, aby jazdili na bicykli samy, musíme im pomôcť získať potrebnú zručnosť, ako bicykel ovládať. Učíme ich, aké výhody, ale aj možné riziká bicyklovanie predstavuje. Nepustíme ich na bicykli na rušnú cestu bez upozornenia, že majú byť opatrné a že si majú dávať pozor. Upozorníme ich na konkrétne nebezpečenstvá, napr. na nepozorných, rýchlo jazdiacich či opitých vodičov. Ak je na ceste ľad, upozorníme ich tiež. Prízvukujeme, že večer by na bicykli mali mať svetlo ...

Správame sa podobne aj vo vzťahu k televízii, ktorá deťom ponúka mnoho dobrého, ale ukrýva v sebe aj mnohé nástrahy?

Učíme sa celý život

Celý ľudský život je spojený s učením sa – či už vedomým alebo nevedomým, ale jeho prítomnosť je nespochybniteľná. Už pre narodením je dieťa schopné nielen reagovať na vonkajšie podnety, pamätať si hlasy, zvuky, ale podľa Williama B. Sallenbacha je dieťa v prenatálnom období schopné nachádzať spojitosť medzi niekoľkými podnetmi a vlastnou telesnou reakciou. Sallenbach vykonal experiment na svojom vlastnom dieťati a pozoroval reakcie svojej dcéry na rozličné podnety. Všimol si, že postupom času sa v dcérinom správaní objavili určité podobné znaky a správanie vykazovalo črty niečoho, čo bolo naučené, napr. dieťa na zvukový podnet spolu so svetelným reagovalo dotykom na brušnú stenu v mieste, kde presvitало svetlo, a podobne reagovalo dotykom aj vtedy, keď svetelný podnet chýbal. Dokazovalo to, že dieťa naučeným pohybom vedome reagovalo aj na zmenené podnety.¹⁶

Hoci prenatálne obdobie v živote detí nesúvisí priamo s témou tejto knihy, vedecké dôkazy o tom, že deti sa učia už predtým, než uzrú svetlo sveta, sú potvrdením úžasnej vnímavosti a citlivosti detí na podnety prichádzajúce z ich okolia. Práve táto „otvorenosť“ detí pre vonkajšie impulzy a s ňou spojená zraniteľnosť sú dôvodmi, prečo je nutné zaoberať sa možným vplyvom televízie na ich celkový vývin. Vychádzame z predpokladu, že napriek vzrastajúcej popularite internetu je televízia stále medzi deťmi veľmi obľúbeným a veľmi ľahko prístupným médiom. Vedeckým východiskom pre potrebnú diskusiu o úlohe televízie v našom živote a v živote našich detí sú tri vedecké teórie.

Prvými dvomi z nich sú sociálne kognitívne učenie a teória sociálneho učenia¹⁷ od jedného z najuznávanejších psychológov 20. storočia – v čase písania tejto knihy ešte žijúceho kanadského rodáka Alberta Banduru. Ten svoju teóriu postavil na mnohoročných experimentoch

---

16 SALLENBACH, W. B. (1998). Clair: A case study in prenatal learning. *Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Health*, 12, 175 – 196.

17 BANDURA, A.: *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. 1986

a pozorovaniach a na základe nej sa psychológia dokázala odpútať od predtým široko akceptovanej teórie ľudského učenia postavenej na princípe odmeny a trestu, ktorá nebrala ohľad na mnohorakosť a mnohopodnetnosť prostredia človeka i komplexnosť ľudskej mysle a duše.

Pre potreby tejto publikácie bude stačiť, keď uvedieme len niektoré prvky jeho teórie. Bandura vo svojej koncepcii tvrdí, že napodobňovanie vzorov je veľmi častou formou učenia. Nejde však o jednoduchú imitáciu. Tento uznávaný psychológ hovorí o tzv. modelingu¹⁸ – vyššom stupni napodobňovania, keď si jedinec neosvojuje „kópiu“ konania, ale jeho akýsi abstraktný vzorec, ktorý je schopný použiť v odlišných situáciách. Sám Bandura na ilustráciu uvádza príklad z jazykovedy – ak je človek v určitej vete schopný identifikovať gramatické pravidlo, následne si ho osvojí a na základe tejto znalosti v budúcnosti dokáže vytvárať vety s podobnou schémou. Ako príklad možného televízneho vplyvu môžeme uviesť televízne násilie spojené s agresívnym verbálnym prejavom. Prostá imitácia môže mať takú podobu, že štvorročný chlapec pri hre povie kamarátovi „Zabijem ťa, ty bastard“. Dieťa jednoducho plne skopíruje repliku filmovej postavy. Princíp modelingu však tkvie v tom, že dieťa je schopné rozpoznať akýsi „vzorec“ správania, ktorý potom adaptuje na rôzne situácie, často úplne odlišné od tých pôvodných televíznych. Tak napríklad v prípade vulgárneho jazyka dokáže dieťa rozpoznať, že takéto vyjadrovanie je vhodným a tolerovaným spôsobom riešenia konfliktných situácií, preto sa môže uchýliť k vulgárnemu vyjadrovaniu, ktoré má odporované z televízie.

Teória sociálneho učenia súvisí s predchádzajúcou teóriou a je postavená na argumente, že ak pozorované správanie prináša pozitívny výsledok, zvyšuje sa miera jeho atraktivity pre toho, kto je jeho svedkom. Ak má však správanie negatívny výsledok (môže byť ním napríklad trest pre filmovú postavu, ktorá porušila zákon), atraktívnosť takéhoto konania klesá. Samozrejme, vyššia atraktívnosť konania zvyšuje šancu, že toto konanie bude napodobňované.¹⁹ Je to práve oblasť zobrazovania prirodzených následkov konania, či už pozitívnych,

---

18 BANDURA, A.: *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. 1986

19 Tamže.

alebo negatívnych, ktorá si zasluhuje pozornosť v diskusii o televíznych obsahoch.

Tretia teória, slúžiaca ako odrazový mostík pre rozhovory o televíznom vplyve na deti, je teória kultivácie od Georga Gerbnera.²⁰ Jej princíp je jednoduchý: viac sledovania televízie má za následok väčší vplyv na diváka v oblasti jeho emócií, správania, postojov, hodnôt atď. Diváci, ktorí pred televíznou obrazovkou trávajú veľa času, majú sklon vnímať reálny svet podľa sveta televízneho a prispôsobovať svoje postoje, názory a správanie k tým, ktoré majú odpozorované z televízie, napr. ak je v televízii príliš veľa násilia, častí diváci majú tendenciu vnímať reálny svet ako nebezpečný a plný násilia, hoci porporčne je množstvo násilia v televíznom svete značne predimenzované v porovnaní s realitou. Teória prešla za tridsať rokov svojej existencie viacerými obmenami, a to aj z dôvodu, že medzi vedcami sa objavovali hlasy kritizujúce Gerbnerovu koncepciu za jej prílišnú všeobecnosť a ignorovanie mnohorakosti vplyvov prostredia na človeka a prisudzovanie príliš veľkej moci televízii. Stále však patrí medzi významné teórie mediálneho vplyvu. Gerbnerovi nasledovníci svojimi výskumami zistili, že skôr treba hľadať súvis medzi časom venovaným sledovaniu konkrétnych programov a následne možnými zmenami v správaní či postojoch človeka v tých oblastiach, ktoré sa priamo dotýkajú alebo sú zobrazované konkrétnymi programami. Ako príklad nám môže poslúžiť štúdia Patricka Rösslera a Hansa-Bernda Brosiusa z roku 2001, v ktorej autori na základe svojho výskumu uvádzajú, že diváci, ktorí sledovali talk-show, v ktorých boli hosťami osoby s homosexuálnym správaním a transsexuáli, mali sklon nadhodnotiť svoj odhad percentuálneho zastúpenia takýchto osôb v spoločnosti a tiež sa domnievali, že spoločnosť je voči týmto ľuďom tolerantná. Domnienky, že spoločnosť je k takýmto skupinám tolerantná, vyplývali zo skutočnosti, že obecenstvo v talk-show budilo práve dojem väčšej otvorenosti a tolerance voči takémuto spôsobu života.²¹

20 GERBNER, G.: Cultivation theory: An overview. *Mass Communication & Society*, 1998, 3 / 4, 175 - 194

21 RÖSSLER, P. - BROSIUS, HANS-BERND: Do Talk Shows Cultivate Adolescents' Views of the World? A Prolonged-Exposure Experiment. *Journal of Communication*, March 2001, p. 143 - 163

Využívajúc spomenuté vedecké zistenia, mohli by sme formulovať naše východiská nasledovne:

- človek sa učí už od najskorších období svojho života a zvlášť deti sú v procese formovania svojej osobnosti veľmi citlivé na akékoľvek vplyvy prostredia, vrátane televízie,
- jednou z najprirodzenejších foriem učenia sa je napodobňovanie vzorov, pričom atraktivitu správania zvyšuje jeho pozitívny následok,
- existuje súvis medzi sledovaním televízie a zmenami v ľudskom správaní, emóciách, postojoch.

Odporúčania

- Nedovoľte, aby deťom základné hodnoty vŕstevovali médiá.
- Vedzte deti k spoznávaniu sveta hlavne v reálnych situáciách - nie cez televíziu.

Mediálna výchova v rodine

Spoločnosť si uvedomuje, akú dôležitú úlohu v dnešnej dobe zohrávajú médiá, a tak sa i na Slovensku od roku 2008 dostal do učebných osnov predmet mediálna výchova, ktorej hlavným cieľom je mediálna gramotnosť. Táto novodobá gramotnosť v sebe obsahuje schopnosti a zručnosti, ktorými by mali deti (a nielen deti) disponovať za účelom zodpovedného a rozumného využívania médií. Hlasy o mediálnej výchove počuť hlavne v spojitosti s výchovno-vzdelávacím procesom v škole, ale do stále viac sa upevňujúceho vzťahu dieťa - médiá musia aktívne vstupovať i rodičia (dovoľme si tvrdiť, že hlavne rodičia).²² S narastajúcou popularitou internetu sa mediálna výchova veľmi často spája práve s týmto novým médiom, ale televíziu nemožno ignorovať: „Pre žiakov základných škôl je najfrekventovanejšie sledovaným médiom televízia. Jednu až dve hodiny denne sleduje jej vysielanie 36 % respondentov a 33 % oslovených dokonca uviedlo, že pred televízorom denne presedí tri až štyri hodiny. Obdobná situácia je aj v kategórii stredoškolákov, z ktorých 35 % trávi pred obrazovkou každý deň jednu až dve hodiny.“²³

Rodičia si to ani nemusia uvedomovať, ale svoje deti mediálne vychovávajú v prvom rade doma. Školské vzdelávanie je až druhoradé. Mediálnou výchovou môžeme nazvať už to, že deti nemôžu sledovať niektoré programy, že televízia sa nesleduje počas spoločného stolovania, že rodičia pomáhajú deťom pochopiť, čo vidia na televíznej obrazovke. Toto všetko sú aktívne kroky rodičov, aby ako tretia osoba sprostredkovali deťom kontakt s médiami. Rodičia sú v takomto prípade v role sprostredkovateľa - mediátora.

Činnosť, keď rodič ako tretia strana - už vyššie uvedený mediátor - vstupuje do vzťahu detí a médií, sa vo viacerých krajinách nazýva rodičovská mediácia (angl. výraz: parental mediation). Rodič v takomto

22 GAZDA, I.: Mediálne zlo ako etická výzva. In: ZASEPA, T. - OLEKŠÁK, P. - GAZDA, I.: *Etika v žurnalistike*. Ružomberok, 2009. s. 176

23 VRABEC, N. 2008 Mládež a médiá - Úroveň mediálnej gramotnosti mladých ľudí na Slovensku, 1. vyd. Bratislava: IUVENTA, 2008. s. 14

prípade určitým spôsobom upravuje, dáva na správnu mieru kontakt detí s médiami.²⁴ O rodičovskej mediácii sa zo začiatku hovorilo len v súvislosti so sledovaním televízie a viaceré výskumy dokázali jej efektívnosť pri zmierňovaní televízneho vplyvu, no s menšími obmedzeniami je možné ju použiť na akékoľvek médium.

V odbornej literatúre väčšinou nájdeme identifikované tri hlavné stratégie, ktoré môžu rodičia využiť: aktívnu mediáciu (deťom sa o televízii rozpráva), reštriktívnu mediáciu (vytvárajú sa pravidlá obmedzujúce sledovanie televízie) a „sociálne spolu-sledovanie“ (rodičia sledujú televíziu spolu s deťmi).²⁵ Jedna holandská štúdia dokazuje, že aktívna mediácia úspešne znižuje súvislosť medzi sledovaním spravodajstva s násilným obsahom a následnými prejavmi strachu, úzkosti a hnevu u mladších detí.²⁶

Mediálna výchova v rodine by mala hlavne zahŕňať výchovu k hodnotám vo vzťahu k médiám a ich produktom a podporovať deti, aby boli schopné rozlíšiť televíznu kvalitu od televízneho braku. Je nutné zdôrazniť, že hlavná váha rodičovskej mediácie stojí a padá na osobnom príklade rodičov. Rodičovská mediácia sa nesmie premeniť na formálne mediálne poučovanie a moralizovanie. Deti by mali s pomocou rodičov pochopiť, že zobrazovaná (mediálna) realita môže málokedy v plnej miere vyjadriť skutočnú realitu. Ide teda len o sprostredkovaný obraz sveta okolo nás, pričom tento obraz môže často byť skreslený, neúplný.²⁷ Rodina má byť prvým prostredím, kde sa dieťa dozvie o nebezpečenstve nekritického prístupu k médiám. Najprv spolu s rodičmi a neskôr samostatne by dieťa malo byť schopné kriticky zhodnotiť, čo mu predkladá televízia. Rodičia by mali pomôcť deťom odhaliť bohatosť a pestrosť mediálnej ponuky s poukázaním na rozlič-

24 porov. NATHANSON, A. I.: Parental Mediation Strategies. In: WOLFGANG DONSBACH (ed.) *The International Encyclopedia of Communication*. 2008. [online] Dostupné na: http://www.communicationencyclopedia.com/public/tocnode?id=g9781405131995_chunk_g978140513199521_ss7-1. [cit. 09.11.2009]

25 porov. NATHANSON, A. I.: „Identifying and explaining the relationship between parental mediation and children’s aggression.“ In: *Communication Research* 26: 1999, 124 - 143.

26 BUIJZEN M., J. H. WALMA VAN DER MOLEN, SONDIJ P. „Parental Mediation of Children’s Emotional Responses to a Violent News Event.“ *Communication Research* 34: 2, 2007. 212 - 230.

27 porov. ILOVIECKI, M. - ZASEPA, T.: *Moc a nemoc médií*. Bratislava: Veda, 2003. s. 17.

nú kvalitu s dôrazom na to, že sledovanie televízie by nikdy nemalo byť hlavným spôsobom trávenia voľného času alebo získavania informácií.

Na jednej strane majú rodičia v deťoch formovať kladné postoje k takým televíznym programom, ktoré ponúkajú pozitívne hodnoty, na druhej strane je nevyhnutné, aby si deti vypestovali postoje vedúce k odmietaniu televíznych programov, ktoré degradujú človeka, alebo podporujú asociálne správanie.

V praxi je možné rodičovskú mediáciu realizovať spôsobom, v ktorom budú prítomné všetky jej tri hlavné stratégie. Dôvodom je predpoklad vyššej efektívnosti pri ich vzájomnom kombinovaní. V rodine sa tak následne diskutuje aj o témach týkajúcich sa médií, keď rodičia oboznamujú deti s ich fungovaním, pozitívami i možnými nástrahami a negatívami. Pri stanovení pravidiel, môže ísť o limitovanie času, ktorý deti strávia pozeraním televízie, alebo rozhodnutie neumiestniť televízor do detskej izby a kuchyne. V kontexte sledovania televízie je možné v spolupráci s deťmi týždenne vytvárať zoznam vhodných programov či už pre samostatné, alebo spoločné sledovanie a nezabúdať na veľmi užitočnú funkciu moderných televíznych prijímačov – rodičovský zámok, ktorým je možné zablokovať sledovanie určitých programov aj staníc.

Nesúhlasíme s názorom, že je lepšie nemať televízor, resp. že deti nesmú sledovať televíziu vôbec. Výsledkom takejto taktiky bude s veľkou pravdepodobnosťou to, že deti pri svojom prvom kontakte s televíziou z nej nebudú vedieť odtrhnúť oči alebo pri návšteve kamarátov budú sledovať všetko bez primeranej selekcie. Budú im totiž chýbať potrebné televízne návyky. (O takýchto prípadoch hovoria skúsenosti rodičov i vychovávateľov.) Keďže televízia je súčasťou nášho života, reštriktívne opatrenia v rámci rodičovskej mediácie nie sú synonymom úplného zákazu. Pri ich aplikovaní je však dôležité, aby boli vyvážené formami aktívnej mediácie i spoločného sledovania. Inak je tu riziko, že z nich budú len prázdne obmedzenia, ktoré budú motivovať len k tomu, aby boli obchádzané a porušované.

Komunikácia medzi rodičmi a deťmi a vzájomný láskyplný vzťah je nevyhnutným predpokladom efektívnosti akéhokoľvek typu rodičovskej mediácie.

Odporúčania

- Zahrňte do výchovného procesu aj výchovu k rozumnému používaniu médií.
- Podporujte aktívne formy trávenia voľného času. Televízia má byť poslednou možnosťou, ako tráviť voľný čas.
- Využite možnosti moderných televíznych prijímačov, ako ochrániť deti pred nevhodnými programami.
- Nastavte limity ohľadom času, ktorý deti trávajú pred televíziou .
- Stanovte pravidlá aj pre iné médiá. Nestačí zablokovať televízny prijímač - televízia sa dá sledovať aj na internete.

Televízne násilie: Všetko to začal Kain

Násilie sprevádza ľudstvo od samého počiatku. Dvadsiate storočie bolo storočím obzvlášť krutým a krvavým, ale krutosť by sme našli aj v iných historických epochách. Stačí sa pozrieť do kníh, ktoré nám zachytili historický vývoj ľudstva, resp. to, ako ľudia ten vývoj vnímali, aké mali túžby a aká realita im tie túžby marila. Násilie nenájdeme len v historických knihách, v brakových tituloch, ale aj v literatúre, ktorú poznáme s prívlastkom krásna. Už v centre mnohých antických diel stojí násilný čin, napr. v Antigone Oidipus zabije svojho otca, dvaja bratia sa navzájom zabijú v súboji, ich sestra a sama kráľovná spáchajú samovraždu. Dokonca i Biblia ponúka množstvo príbehov, v ktorých hrá rolu násilie. Bratovražda sa spomína už v prvej knihe Mojžišovej. V ďalších starozákonných knihách o násilie tiež nie je núdza. Takto by sme v mohli pokračovať po stopách násilia v literárnom fonde a zaručene by nebola núdza o ďalšie príklady.

Nemožno sa teda tváriť, akoby tu násilie nebolo. Sme s ním konfrontovaní celý svoj život a mnohí z nás aj každý deň. Čo však odlišuje dnešok od minulosti, je rýchlosť a ľahkosť, s akou sa k nám dostávajú informácie o násilí. Prinášať informácie bolo kedysi úlohou poslov, dnes toto poslanie plnia médiá. Tie však často nie sú poslami dobrých správ. Dnešné spravodajstvo je plné príspevkov s obsahom násilia a popri ňom sa objavujú rozličné prírodné katastrofy a ľudské nešťastia. Televízia JOJ prišla s formátom „Krimi noviny“, ktoré sú nasadené pred hlavnými správami, vsadiac na kartu, že kriminálne prípady priťahnu viac divákov. Pri pohľade na programovú štruktúru slovenských komerčných televízií - verejnoprávna Slovenská televízia v mnohom nasleduje ich príklad - zistíme, že v hlavnom vysielačom čase, takzvanom Prime-time, sú nám ponúkané seriály typu NCIS - Námorný vyšetrovací úrad, CSI Miami, Knight Rider, Mentalista. Tieto sa v mnohom líšia od kriminálnych seriálov z minulosti. Jedným z hlavných rozdielov je detailnosť a priamosť zobrazovania i opisovania násilných činov či ich následkov. Oko diváka dnes vidí to, čo v minulosti ostá-

valo len za dverami pitevní. Podstatnou črtou vyšetrovaných vražd je brutalita. Ďalším rozdielom v porovnaní s minulosťou je dynamický strih. Naše zmysly sú udržiavané v neustálom strehu. Dlhé zábery kamery už nie sú v móde. Na človeka sa valí lavína obrázkov v rýchlom slede, až má človek problém sa rozpaťať na jednotlivé zábery. Aké sú praktické dôsledky vysokej strihovej dynamiky spomenieme v časti o možnom vplyve silných podnetov na ľudskú pozornosť v kapitole *Televízia, deti a učenie*.

Televízne spravodajstvo je priam zaplavené príbehmi o ľudských tragédiách (vraždy, nehody, prírodné katastrofy) a my nestíhame všetky podnety rozumovo či emocionálne spracovať. Tragédie sa stávajú súčasťou nášho každodenného života, a to v takej miere ako nikdy predtým. Vraždy či nehody tu boli vždy, ale dozvedeli sme sa hlavne o tých, ktoré sa nás buď osobne dotýkali, alebo sa udiali v našom okolí. Dokázali sme na ne reagovať – zaujať postoj i prejať emócie. Postihnutým sme často mohli prejať sústrasť, prípadne nejako pomôcť. Určitá situácia mohla byť pre nás poučením, varovaním, v pozitívnejších prípadoch i povzbudením. Dnes sa mnohí z nás zmôžu len na suché konštatovanie typu „to je hrozné“. Jednoducho, nie je možné byť celostne zaangažovaní v spracovaní tragických obsahov. Veľakrát aj preto, že mnohé tragédie sa netýkajú ani nášho blízkeho kruhu, ani prostredia, v ktorom žijeme. Pri súčasnom informačnom presýtení mnoho podnetov obchádza časti ľudského mozgu zodpovedné za ich kritické spracovanie a prechádzajú do podvedomia, ktoré nedokážeme kontrolovať. Ďalším dôsledkom tohto presýtenia je sťaženie procesu vyhodnocovania obsahov na osi málo dôležité – veľmi dôležité. Všetko sa nám zlieva do jednej „tragickej masy“, keďže rozličné informácie sú nám predkladané ako rovnocenné. Výsledkom je, že sa voči reálnym tragédiám stávame menej citlivými, pretože naša citlivosť bola otupená vysokými „dávkami“ medializovaných tragédií.

Odporúčania

- Obmedzujte svojim deťom sledovanie kriminálnych seriálov z dôvodu vysokej miery brutality a častého výskytu sexuálnych trestných činov.
- Nedovoľte, aby vysoká miera násilia v televízii urobila dieťa necitlivým.

Sme voči mediálnemu násiliu imúnni?

Zdá sa, že sme násilím, nielen tým reálnym, ale aj fiktívnym, priam obkolesení. Otázne však je, aký to má na nás vplyv a ako prípadnému vplyvu môžeme vzdorovať. V tejto knihe sa prikláňame k názorom odborníkov, ktorých výskumy potvrdzujú vplyv televízneho násillia na diváka. Čiastočne súhlasíme s českým psychológom Adamom Suchým, ktorý tvrdí, že pri sledovaní televízneho násillia „dochádza k spätnoväzbovému posilneniu agresívnych dispozícií ... , a to práve u tých recipientov, ktorí patria ... k definovanej rizikovej skupine“.²⁸ Inými slovami, ak má dieťa prirodzené sklony k agresívnemu správaniu, je tu veľká pravdepodobnosť, že sledovanie televízneho násillia v ňom tieto sklony posilní. Mieru posilnenia smerom k agresívnemu správaniu zvyšujú tieto faktory: dieťa je mladšie ako 12 rokov, sleduje televíziu viac ako tri hodiny denne, zobrazované násillie je zlahčované, vytrhnuté z kontextu, oslavované, samoučelné, legitimizované ako sebaobrana. Ak hovoríme o zlahčovaní násillia, máme na mysli to, že je zobrazované ako niečo bežné, čo neprekvapuje, nezanecháva hlboké stopy v psychike ani na tele. Problematickým je aj fakt, že po násilnom čine často nenasleduje spravodlivý trest. Páchateľ býva síce zatknutý, ale o treste sa nedozvieme nič. Deťom sa takto ponúka nejasné morálne posolstvo. Správne pochopenie morálnej neprípustnosti násillia (nemáme na mysli nutnú sebaobranu) nie je možné bez zobrazovania jeho ďalekosiahlych a ničivých následkov, ako aj spravodlivého trestu. Násillie je bez týchto aspektov vytrhnuté zo širšieho morálneho a spoločenského rámca. Problém je aj so zobrazením nutnej sebaobrany, ktorá tiež prekvapuje svojou brutalitou a nie vždy je naozaj nutná. Násillie je u hrdinov nezriedka schvaľované, ba priam oslavované inými postavami v seriáli či filme. Takéto zobrazenie navodzuje dojem, že násillie ako spôsob riešenia problémov je spoločensky tolerovateľné a aj tolerované.

---

28 SUCHÝ A.: Mediální zlo - mýty a realita. Souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí. Praha, Triton 2007. s. 67.

Problémom je aj rozdiel medzi skutočným stavom násilia v reálnom živote a prezentovaným stavom vo filmoch a seriáloch. Doris Graberová už v roku 1979 poukázala na to, že v Chicagu je podľa kriminálnej štatistiky podiel vražd na celkovom počte kriminálnych deliktov 0,2 %, kým v mediálnom prostredí tvorí ich podiel až 26 %.²⁹ Iný americký výskum uvádza, že až 56 % z nelegálnych činov prezentovaných v televízii tvorili ťažké zločiny, kým podľa štatistík FBI je ich podiel v reálnom živote len 5 %.³⁰ Takáto disproporcía môže mať za následok vytváranie mylných predstáv detí o rozšírenosti násilia v reálnom živote (Gerbnerova teória kultivácie). Viacerí autori sa zhodujú, že jeden z možných vplyvov mediálneho násilia je budovanie nedôvery voči okolitému svetu. V deťoch rastie strach z vonkajšieho sveta práve preto, že vysoký výskyt násilia v médiách navodzuje dojem, že reálny život je rovnaký ako ten v televízii.

Riziko posilnenia zvyšuje aj neusporiadané sociálne prostredie, pod ktorým môžeme rozumieť neúplné rodiny, rodiny s negatívnymi vplyvmi ako alkoholizmus a iné druhy závislosti alebo domáce násilie. Popri týchto negatívnych rodinných okolnostiach je potrebné spomenúť aj rolu dysfunkčného rodinného prostredia, charakteristického tým, že sa v ňom popierajú problémy, neriešia problémy, chýba intimita, členovia sa vzájomne obviňujú, dochádza k potláčaniu osobnej identity na úkor rodinnej, komunikácia ako aj pravidlá a kompetencie nie sú vyjasnené.³¹

Posilnenie agresívneho konania u detí, ktoré sledujú televízne programy s prvkami násilia, je podmienené mnohými faktormi a ťažko vedecky dokázať, že určité agresívne správanie bolo vyvolané mediálnym násilím. Nič to však nemení na tom, že vplyv televízneho násilia na diváka (hlavne detského) reálne existuje. Medzi vedecky potvrdené dôsledky vplyvu televízneho násilia patria: zhoršené školské výsledky (v štúdiu to potvrdilo 80% detských psychológov a 75% psychiatrov v Nemecku). Sledovanie násilia spôsobuje aj poruchy spánku, emoci-

29 porov. KUNCZIK, M.: Základy masové komunikace. Praha: Karolinum 1995. s. 145

30 BETTETINI, G. - FUMAGALLI, A.: Quel che resta dei media. Idee per un'etica della comunicazione. Milano: FrancoAngeli, 2002, s. 206 In: ZASEPA, T. - OLEKŠÁK, P. - GAZDA, I.: *Etika v žurnalistike*. Ružomberok, 2009

31 SOBOTKOVÁ, I.: *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001

onálnu labilitu a precitlivosť.³² Americká akadémia detskej a adolescentnej psychiatrie (AACAP)³³ v roku 2002 prišla so závermi, že následkom sledovania násilia sa deti stávajú necitlivými voči reálnemu násiliu a často akceptujú násilie ako vhodnú formu riešenia konfliktov, často sa identifikujú s agresormi či obeťami a majú sklon opakovať odpozerané správanie. Prieskum v 39 škôlkach v štáte Texas ukázal, že deti majú viac emocionálnych problémov aj problémov so správaním ako pred niekoľkými rokmi. Učítelia sa stretávajú s prípadmi zúrivosti a hnevu už pri trojročných deťoch. Vyskytujú sa aj prejavy nekontrolovanej agresie. V jednom zachytenom prípade dieťa napadlo kamaráta príborom. Väčšie deti odvrávajú učiteľom aj s použitím vulgarizmov, ničia vybavenie školy a ohrozujú svojich spolužiakov. Tieto posledné príklady si zažívame už na Slovensku. Psychológ Jerome Singer z univerzity v Yale, kde je riaditeľom výskumného centra rodiny a televízie, tvrdí, že spojenie medzi mediálnym násilím a agresívnym správaním sa detí je takmer také silné ako spojenie fajčenia so vznikom rakoviny.³⁴

Hoci sa nemôžeme oprieť o relevantný výskum v slovenskom prostredí, zahraničné výskumy nám môžu ilustrovať intenzitu zobrazovaného televízneho násilia. V USA je za jednu hodinu sledovania televízie v hlavnom vysielacom čase možné vidieť približne sedem násilných činov. V Nemecku je to ešte horšie – skoro deväť násilných činov za hodinu. Ak americké dieťa sleduje televíziu v rozsahu dve až štyri hodiny denne, kým dovŕši 18 rokov, zhliadne 8000 vražd a 100-tisíc iných násilných činov.³⁵ Kreslený seriál Power Rangers, ktorý je možné sledovať na stanici Jetix, obsahuje až 200 násilných činov za hodinu.³⁶

Možno sa zdá, že poukazujeme len na negatíva sledovania násilných programov, ale buďme úprimní: „Vedel by niekto pomenovať viac pozitív ako negatív?“ Naším zámerom nie je odsúdiť sledovanie

32 SUCHÝ A.: Mediální zlo – mýty a realita. Souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí. Praha, Triton 2007.

33 dostupné na internete: http://www.aacap.org/galleries/FactsForFamilies/13_children_and_tv_violence.pdf

34 dostupné na internete: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,556865,00.html>

35 dostupné na internete: http://www.wavetrust.org/index.htm?http://www.wavetrust.org/WAVE_Reports/Media_influence_on_young_people.htm

36 BOYATZIS, CH. J.: Of Power Rangers and V-Chips. In: Young Children, vol. 52, p.75

televízie alebo odporučiť rodičom, aby sa zbavili televízora. Prázdne miesto po televízore nič nevyrieši, keďže deti majú svojich kamarátov, u ktorých môžu sledovať rôzne programy aj s násilným obsahom. Naším cieľom v tejto kapitole bolo poukázať na časté negatívne dôsledky mediálneho násillia, ak je divákom dieťa.

Máloktoľ rodičia by sa rozhodli najat' na opatrovanie detí osobu, o ktorej by z dôveryhodných zdrojov vedeli, že bude deti navádzat' na násilné správanie a podporovat' u nich pomstychtivosť. Deti by sme nezverili osobe, ktorá sa riadi pravidlom oko za oko, zub za zub. Naše sympatie by si nezískal ani človek, ktorý by deťom ukazoval fotografie obetí brutálnych vrážd. Určite by sme odmietli služby niekoho, kto by plánoval s deťmi bežne preberat' rozličné sexuálne úchyľky a hovorit' o konkrétnych trestných činoch so sexuálnym motiváciou. Televízia, žiaľ, často slúži ako spoločník dieťaťa počas voľného času, pričom dieťa z televízie niekedy počuje viac slov ako od vlastných rodičov, preto si ju dovolíme (hoci nie najvýstižnejšie) prirovnať k opatrovatelke s vyššie uvedenými sklonmi. Nebude nám takáto opatrovatelka prekážat'?

Odporúčania

- Venujte pozornosť programom, ktoré vaše deti sledujú, a snažte ich sledovat' spolu s nimi.
- Urobte si prehľad, čo vaše deti sledujú a či konkrétne programy obsahujú prvky násillia.
- U menších detí poukážte na to, že hoci herec nebol zranený, v reálnom živote také násillie prináša bolesť, zranenia, ba až smrť.
- Ak viete, že program obsahuje neprimerané násillie, zmeňte stanicu a vysvetlite, čo je zlé na predchádzajúcom programe.
- Ak sledujete televíziu spoločne, komentujte násilné prvky a zdôrazňujte, že násillie nie je správny spôsob riešenia problémov.
- Nenechávajte deti, aby dojmy z mediálneho násillia spracovávali samy vo svojej myšli. Pomôžte im identifikovat' problematické prvky, pýtajte sa na ich názor, aj na to, čo cítia a ako to na ne vplýva.

- Ak u svojho dieťaťa pozorujete agresívne sklony, snažte sa limitovať na najnižšiu možnú mieru sledovanie násilných programov a hranie počítačových hier s násilným obsahom.

Sex a erotika ako denné menu

V minulosti téma sexu patrila v mnohých našich rodinách k tabu. Otcovia si možno našli čas, aby s dospievajúcimi synmi prehodili pár slov o premene chlapčenského tela na telo mužské; podobne sa správali matky, ktoré vysvetľovali fyziologické zmeny u dievčat. Málokto z nás si však pamätá nejaký rodinný rozhovor na tému ľudskej sexuality v kontexte vzťahu medzi mužom a ženou. Biologický pohľad na ľudskú sexualitu sme mohli nájsť v učebniciach biológie, tie však nedokázali ponúknuť hlbší psychologický či duchovný rozmer sexuality. Človek bol odkázaný na kombinovanie rozličných zdrojov informácií, pričom médiá v nich nehrali až takú dôležitú rolu. Existovali filmy s erotickými scénami, ale boli vysielané výhradne večer a boli riadne označené povestnou „hviezdičkou“, ktorá znamenala, že ide o program pre dospelých. V čase, keď mohli televíziu sledovať deti, neboli vysielané programy s nevhodným sexuálnym obsahom, hoci nemôžeme privierať oči nad ideologickými a propagandistickými prvkami. V zábavných reláciách sa vyskytli aj dvojzmyselné vtipy a narážky, ale nie v takej miere, ako je tomu teraz. Vo filmoch či seriáloch pre deti a mládež sa sexuálne témy takmer nevyskytovali. Ak sa objavovali nejaké náznaky, tak to bolo práve vo filmoch alebo seriáloch pre mládež. Možno skonštatovať, že napriek zločineckosti komunistického systému boli deti do určitej miery chránené pred televíziou šírenými sexuálnymi obsahmi, ktoré by mohli uškodiť ich psychickému i mravnému vývinu.

Pád komunizmu viedol k otvoreniu hraníc a zmeny sa dali očakávať nielen v transformácii trhu, ale aj hodnôt. Zrazu sa k nám do obchodov dostal tovar, o ktorom sme za komunizmu ani netušili, alebo možno práve len snívali. Aj v oblasti televízie sa začalo viac siahäť po zahraničnej produkcii, ktorá však často bola postavená na iných hodnotách, než tých, ktoré boli zakorenené v našej kultúre.

Jednou z významných zmien v obsahu či forme televíznej produkcie bolo zobrazovanie ľudskej sexuality. Dnes, dvadsať rokov po zmene režimu môžeme konštatovať, že miera výskytu sexuálnych tém, motí-

vov, či už vyjadrených vizuálne pomocou scén alebo verbálne cez dialógy, či explicitne alebo v náznakoch, sa postupne zvyšovala. Najprv sa to dialo vo filmovej tvorbe, ale so zmenami v programovej ponuke televíznych spoločností sa tak začalo diať i v produkcii prebratých zábavných diskusných reláciách (talkshow) alebo reality show.

Sexuálna tematika sama o sebe nie je zlá, problémom je však, že v médiách sa často ponúka len jej telesná stránka a mylne – možno tvrdiť, že aj zámerne – sa prezentuje ako najvýznamnejšia zložka, prípadne, že telesná stránka je to, čo robí sexualitu sexualitou. S prevahou telesnosti súvisí aj akési „odemocionálnenie“, odstránenie či ignorovanie citovej stránky. Pohlavný akt je zobrazovaný bez socio-kultúrnej dimenzie, hlbokých citov, ako výsledok pudových pohnútok, ktorým sa jednoducho naplňa sexuálna potreba.

K obsahovým nástrahám mediálnej sexuality je potrebné doplniť, že pohlavný akt sa väčšinou realizuje mimo manželstva, často dochádza k striedaniu partnerov, sex je nezriedka spájaný s konzumáciou alkoholu či drog, je súčasťou nezriadenej zábavy. Mediálny sex je zbavený svojej hĺbky, svojej psychickej i duchovnej dimenzie. Je sploštený na minimálnu mieru. Sex sa stáva tovarom, žena objektom na naplnenie mužových potrieb. Ženy sú často zobrazované ako tie, ktoré sa podriaďujú túžbam muža, ktorého sex nestojí veľa námahy.

Ďalšou črtou mediálnej sexuality je jej vulgárnosť, keď sa stáva terčom lacného, nízkeho, často vulgárneho humoru. Zdá sa, že téma ľudskej sexuality je filmovými i televíznymi tvorcami považovaná za akúsi poistku zábavy. Ak autori scenára nie sú schopní ponúknuť kultivovaný humor postavený na slove alebo kvalitnej situačnej komike, veľmi často siahajú po sexuálnych témach a prostredníctvom dvojzmyselných narážok, hyperbolizovaného groteskného, často lascívneho humoru sa snažia divákov rozosmiať. Príkladom môže byť film Niečo na tej Mary je, ktorý je žánrovo zaradený medzi romantické komédie. Na Slovensku je dostupný ako film pre mládež od 15 rokov, ale je nutné podotknúť, že v USA, ktoré radi titulujeme ako morálne skazené, je film mládeži prístupný až od 17 rokov, pričom mladšie osoby na takéto filmy môžu ísť do kina len v sprievode dospelého. Film je v USA označený ako R, čo odkazuje na obsah sexuálne orientovanej naho-

ty, násilia, a pod. Konkrétne v tomto filme je na motíve masturbácie postavená „komická“ scéna, keď hlavná ženská postava použije bielu tekutinu z ruky svojho čitateľa ako tužidlo na vlasy. Popri masturbácii vo filme nájdeme aj penis zaseknutý do zipsu - to všetko podávané ako humorné.

Iný príklad môže byť film *Elita* zo striedačky (*Bench warmers*, angl. orig.) komerčnou televíziou nasadený v hlavnom vysielacom čase o 20:00, označený ako vhodný od 12 rokov. Zábavnosť tejto komédie je postavená na hrubom vyjadrovaní, zosmiešňovaní druhých, násilnom humore a zobrazení hlúpučkových hlavných postáv - v jazyku mladých by sme ich mohli označiť za retardované, „pribrzdené“. Celá humornosť príbehu je veľmi plytká, postavená na zosmiešnení základných fyziologických procesov ľudského tela. Popri takomto humore sa však do filmu dostali aj motívy homosexuality a manželskej nevery. Tréner chlapčenského bejzbalového tímu v jednej scéne vyjde z domu, aby sa pozrel, kto je pri dverách, a o niekoľko sekúnd ho nasleduje muž v plavkách so slovami „poďme dnu, dokončíme to, ty diablik“. Postava muža v plavkách sa objaví ešte niekoľkokrát s jasnými narážkami na homosexuálne praktiky mládežníckeho trénera. V inej scéne ženatý muž, posilnený alkoholom, flirtuje s mladou diváčkou na bejzbalovom zápase. Tieto aj iné scény sú podávané s cieľom rozosmiať diváka. Predstavte si, že máte 12-ročného syna, ktorý sleduje tento film. Považujete ho za vhodný typ televíznej zábavy pre svoje dieťa?

Uvedieme ešte jeden príklad, ako sa do kriminálnej komédie označenej ako film prístupný mládeži od 12 rokov dostanú nevhodné sexuálne motívy, pričom film *Po západe slnka* (*After the Sunset*, angl. orig.) bol znova uvedený o 20:00. V príbehu o zlodejovi diamantov, je už v úvode scéna spoločnej večere niekoľkých ľudí, počas ktorej z úst vedľajšej postavy odznie i takáto replika: „My sa radi pri sexe striedame. S inými partnermi“. Mať tak dieťa vo veku 12 rokov, asi by sme večer netrávili sledovaním podobného filmu, ale keby áno, je otázne, či dieťaťu v tomto veku je potrebné vysvetľovať princípy skupinového sexu. V inej scéne, skoro ako z romantického až erotického filmu, v spodnej bielizni odetá hlavná ženská postava zvädza svojho priateľa. Vhodné či nevhodné pre 12-ročného diváka?

Odporúčania

- Buďte prvými vychovávateľmi aj v oblasti sexuálnej výchovy. To, čo ponúka televízia, je povrchné a často na hranici morálnosti.
- Diskusiou a vlastným príkladom skúste zabrániť tomu, aby si deti osvojovali falošné predstavy o ľudskej sexualite.

Sexuálna (ne)výchova cez televíziu

Spomínať sex a sexualitu v kontexte televízie je dôležité napriek tomu, že mnohí si môžu povedať: „To už dávno viem“. Venovať tejto problematike pozornosť treba práve preto, že prítomnosť sexuálnych tém v televízii je taká vysoká, že môže hroziť to, čo sa považuje za jeden z účinkov mediálne zobrazovaného násillia – tzv. desentivizácia. Ide o jav, keď sa nadmerným sledovaním mediálneho násillia jednoducho otupuje ľudská citlivosť voči násilliu reálnemu. Pretlak sexuálnych tém na televíznej obrazovke môže mať tak za následok, že diváci akceptujú taký stav ako prirodzený: kedysi odvážne erotické scény budú vnímané ako obyčajné a latka decentnosti sa znova bude môcť o hodný kus znížiť; zvrátenosť sa bude považovať za normálnosť.

Takéto účinky mediálneho pôsobenia môžeme badať sami na sebe. Nestíhame filtrovať nepodstatné správy od podstatných a výsledkom je, že nemáme väčší prehľad a staršie informácie sú v pamäti neustále prekrývané novšími. Táto novodobá presýtenosť informáciami vedie k tomu, že na vzbudenie pozornosti je potrebný stále silnejší podnet. Aj preto sa do televízneho spravodajstva dostávajú zábery mŕtvov, krvi, vyslobodzovania človeka zakliesneného v aute po nehode. Ak sme v kapitole o televíznom násillí uviedli reakciu na medializované tragédie, analogicky by sme to mohli aplikovať aj na iné televízne obsahy, vrátane sexuálnych. Aby ešte niečo sexom zahlteného diváka zaujalo, šokovalo je potrebné neustále posúvať hranice. A tak sme sa od obyčajných vzdychov, cez využitie siluet dostali k erotickému zvädzaniu v spodnej bielizni vo filmoch prístupných deťom od 12 rokov. O posune vo filmoch pre dospelých ani nemusíme písať. O posúvaní latky píše aj Gloria DeGaetano vo svojej knihe o rodičovstve v mediálnej dobe z roku 2004.³⁷ Konkrétne spomína vulgárny jazyk a nedôstojné sexuálne referencie a tvrdí, že obsah zábavy pre dospelých i deti sa posunul na úroveň, ktorú sme si pred desiatimi rokmi nevedeli predstaviť.³⁸ Televízny sex (nemáme na mysli len samotný pohlavný akt)

---

37 DEGAETANO, G.: Parenting Well in a Media Age. Personhood Press, 2004

38 Tamže, s. 21

nás zahlcuje zo všetkých strán a v rozličných formách. Začína sa to už v programoch pre deti, kde by sme to ani nečakali Nevhodné sexuálne prvky sa dostávajú i do detských rozprávok, v ktorých nie je neobvyklé, že hlavné hrdinky (veľmi často tínedžerky) majú nadmieru vyvinuté poprsia, ktoré ostentatívne ukazujú a čiastočne odhaľujú vo veľkých dekoltoch priliehavého oblečenia, ktorého súčasťou sú nezriedka čižmy na vysokých podpätkoch. Vo vysielaní pre deti nemusia a ani nemôžu byť explicitné sexuálne obrazy, no nevhodné sexuálne motívy už pomaly skresľujú detský pohľad na sexualitu. Ako deti rastú, so sexuálnymi motívmi sa stretávajú čoraz častejšie a čoraz v explicitnejšej podobe, pričom nie všetky podnety dokážu dôkladne spracovať.

V súlade s tým, čo sme uviedli v kapitole o sociálnom učení, môžeme o vytváraní si a napodobňovaní určitých modelov správania či postojov hovoriť aj v otázke televíznej sexuality. Hoci chýbajú výsledky dlhodobých výskumov možného vplyvu mediálnych sexuálnych obsahov na deti a mládež, výskum v tejto oblasti nie je poľom neoraným. Existuje mnoho štúdií dokazujúcich prepojenie medzi mediálnymi sexuálnymi obsahmi a vytvorenými postojmi a správaním jednotlivcov. Schválne uvádzame aj postoje a nielen vzorce správania, pretože ľudské správanie, hoci naň vplývajú rozličné faktory, je úzko spojené s postojmi a hodnotami, ktoré človek uznáva. Na ilustráciu pomôže nasledujúci príklad, pričom vychádzame z toho, že ide o harmonickú a úplnú rodinu bez podstatných patologických javov, ktoré by z nej robili rodinu dysfunkčnú: Ak je chlapcovi vo výchove odmalička vštepená úcta k žene a výchovné pôsobenie je umocnené aj pozitívnym vzorom otca k matke aj k iným ženám, je nepravdepodobné, že by v budúcnosti prejavoval voči ženám veľkú neúctu, svoju manželku by týral a pod. Samozrejme, v živote človeka sa vyskytnú situácie, ktoré zatrasú osvojenými hodnotami, človek sa od nich nezriedka odkloní, ale tie hlboko vštepené hodnoty ostávajú a po čase sa znova hlásia o slovo. Na toto nie je potrebný vedecký výskum, ukazuje to ľudská skúsenosť. Keby to neplatilo, celá výchova by bola zbytočná. Neexistoval by dôvod, prečo by sme mali deťom vštepenovať do srdca dobré hodnoty. Mohli by sa vychovávať sami. Preto je dôležité, k akým hodnotám je dieťa vedené aj v sexuálnej oblasti, aké modely vníma okolo

seba, kým z neho vyrastie zrelá osobnosť. Spomínajúc modely, s ktorými dieťa prichádza do kontaktu, nemožno ignorovať sexuálne modely, ktoré ponúka televízia a ktorými sa zaoberáme v tejto kapitole.

Výskum realizovaný v USA v rokoch 2002 – 2004³⁹ skúmal sexuálne postoje a správanie mladých ľudí v siedmom a ôsmom ročníku (veková skupina 13 – 14 rokov) v súvislosti s nepravidelným i pravidelným sledovaním pornografie alebo erotiky. Na rozdiel od tejto knihy, ktorá sa venuje len televízii, v predmetnom výskume boli v zisteniach zastúpené všetky médiá, hlavne internet, ako zdroje sexuálne explicitných obsahov (pornografia a erotika). Na podloženie argumentu o možnom vplyve televízie na sexuálne postoje a správanie sú výsledky výskumu vhodné. Výskumníci Jane D. Brown z University of North Carolina at Chapel Hill a Kelly L. L'Engle z organizácie Family Health International zistili, že skorý kontakt mladých ľudí so sexuálne explicitnými mediálnymi obsahmi súvisí s následným vytváraním postojov o rodových rolách (rozličné postavenie a funkcie mužov a žien v spoločnosti; submisivita žien a autoritatívnosť mužov v sexe – žena je pre muža sexuálny objekt, ktorý mu napĺňa sexuálne potreby), osobnými sexuálnymi normami, sexuálnym obťažovaním a sexuálnym správaním. Okrem toho výskum ukázal, že kontakt s pornografiou a erotikou súčasne viedol k liberálnym sexuálnym normám, k skorej sexuálnej aktivite, pričom až 76% chlapcov uviedlo, že sa dopustili určitej formy sexuálneho obťažovania, a 90% z chlapcov, ktorí prišli v poslednom roku do kontaktu s pornografiou alebo erotikou, malo skúsenosť s orálnym sexom. Celkovo kontakt s pornografiou a erotikou vo veku 13 – 14 rokov zvyšoval pravdepodobnosť (rovnako pre dievčatá aj chlapcov) orálneho sexu a pohlavného styku vo veku 15 – 17 rokov.⁴⁰ Podobné zistenia (sexuálne obťažovanie, liberálne sexuálne normy, skorá sexuálna aktivita) boli dosiahnuté aj staršími výskumami zameranými na televíziu.⁴¹

---

39 BROWN, JANE D. - L'ENGLE, KELLY L.: Sexual Attitudes and Behaviors Associated With Early Adolescents' Exposure to Sexually Explicit Media X-Rated: *Communication Research* 2009; 36; 129 - 151

40 Tamže.

41 ASHBÝ, S. L. - ARCARI, C. M. - EDMONSON, M. B.: Television viewing and risk of sexual initiation by young adolescents. In: *Archives of Pediatric Adolescent Medicine*, 160, (2006). 375 - 380.

Je všeobecne známe, že, čo sa týka sexuálneho vzrušenia, muži sú na rozdiel od žien citlivejší na zrakové podnety. Pohľad na nahé mužské telo nepôsobí na ženu rovnako, ako pohľad na nahú ženu u muža. Nahé ženské telo často dáva do pohybu mužskú predstavivosť a nasledovať môže i telesné vzrušenie. Teda na sexuálne vzrušenie u mužov často stačí vizuálny podnet. Pravdepodobne aj toto je dôvod, prečo po pornografii siahajú hlavne muži (pornografia na internete – muži 72%, rozličné štatistiky ponúkajú rozdielne údaje, ale vždy vychádza vyšší počet mužov – okolo 70%).⁴² Spomínaná vizuálna citlivosť mužov na sexuálne podnety môže byť viesť k tomu, čo dokazujú viaceré experimentálne štúdie, a to, že muži sú náchylnejší k zmenám svojich postojov a správania pod vplyvom kontaktu s pornografiou.⁴³

Dnes potrebujeme výsledky výskumov na to, aby sme obhájili určité tvrdenie, názor, ktoré nezriedka platili celé stáročia. V tejto kapitole sme ponúkli niekoľko zistení v súvislosti so sledovaním programov s explicitnými sexuálnymi obsahmi, aby naše argumenty mali určitú váhu. Celé generácie však vedeli, že pohlavný akt i nahota sú veľmi intímne záležitosť. Ich necitlivé, hrubé zverejnenie svedčilo o pochybnej morálke. Muž a žena túžiaci po intímnom spojení stále vyhľadávajú samotu, nechcú byť druhým na očiach. Nie pre skazenosť sexu, ale pre jeho výsostne intímny charakter. Cudná žena si nebude skúšať spodnú bielizeň na verejnosti. Svoje telo chce ukryť pred nežiaducimi pohľadmi. Jej nahota je jej intimitou. Rodičia kedysi (niektorí aj dnes) svojim ratolestiam zakrývali dlaňami oči ako ochranu pred nemravnými obrazmi či scénami. Akosi intuitívne predpokladali, že to pre deti nie je vhodné. Dnes sú detské oči vystavené obrovskému množstvu nahoty a nezriedka aj sexuálne explicitným obrazom či scénam nielen v televízii. Je naivné myslieť si, že to na ne nebude mať žiaden vplyv.

---

42 dostupné na internete: <http://www.eworldpost.com/online-pornography-statistics-revealed-159.html>

43 ZILLMANN, D.: The effects of prolonged consumption of pornography. In D. ZILLMANN & J. BRYANT (Eds.), *Pornography: Research advances and policy considerations* (pp. 127 - 158). HILLSDALE, NJ: LAWRENCE ERLBAUM. (1989).

Odporúčania

- Konfrontujte televízne sexuálne obsahy s hodnotami vo svojej rodine.
- Citlivo a pozorne reagujte na otázky detí týkajúce sa sexuality, pretože často môžu prameniť z toho, že sa s niečím podobným niekde stretli.
- Obzvlášť pri chlapcoch buďte pozorní, aby neboli vystavení explicitným sexuálnym obsahom – pornografii.

Krivé zrkadlo

Mladý opálený muž s bezchybným úsmevom si mocne privinie k hrudi plavovlasú krásku s ideálnymi mierami a po dlhom bozku ju odvedie do nablýskaného športového auta, odvezú sa k nádhernej jachte, kde ich už čaká vlastný kuchár a živá hudba a ...

Taký je život.

V kedysi pokojnom mestečku dnes našli už siedmu obeť krutého masového vraha.

Taký je život.

V celej bytovke je len jedno usporiadané manželstvo.

Taký je život.

Mladý muž vyskočí z okna na treťom poschodí a s ľahkosťou mačky sa po dopade na asfaltový chodník rozbehne za roh, pričom okolo neho hviždia guľky z automatických zbraní. On zostáva bez škrabnutia.

Taký je život.

V spravodajstve jedna katastrofa strieda druhú a s vraždami akoby sa roztrhlo vrece.

Taký je život.

Podobných príkladov by bolo možné uviesť viac, ale jedno je isté: Život nie je taký. Televízny život sa skutočnému životu môže podobať, ale málokedy ho dokáže vykresliť pravdivo. Televízne médium je technicky ohraničené a neschopné zachytiť realitu života v jeho pestrosti a komplexnosti. Podobne, akékoľvek naše vyjadrenie je vyjadrením len o istom výseku skutočnosti. Nikdy ju nepostihneme komplexne. Našej obmedzenosti v podávaní správ o svete sme si vedomí, ale naša ostražitosť akoby upadala vo vzťahu k televízii. Posolstvá, ktoré k nám cez

televíziu prúdia, si ľahko nachádzajú cestu do našej mysle bez toho, žeby sme ich podrobili kritike a zamysleli sa nad nimi.

Televízia skutočnosti nastavuje krivé zrkadlo, ale tvári sa, že so zrkadlom je všetko v poriadku a my tomu často veríme. Komerčné televízie na Slovensku produkujú úspešné seriály, ktorých dynamika je postavená na dynamike medziľudských vzťahov. Svoju pozornosť však tvorcovia upriamujú zjednodušene a tendenčne hlavne na rozchody, nevery, klamstvá, flirty. Málokedy je tam prítomná naozajstná vzťahovosť založená na obetavej, odpúšťajúcej a nezištnej láske. Napriek tomu, že negatívne javy v rodinách a manželstvách sa v skutočnom živote objavujú pomerne často, postavenie seriálového scenáru hlavne na nich je nebezpečným skreslením reality. Tvorcovia sa tvária, že prinášajú príbehy zo života, ale ponúkajú skôr len jeho nepodarenú karikatúru v čiernych farbách. Ich zrkadlo, ktoré nastavujú svetu, je pokrivené.

Typickým prejavom skresľovania reality bolo v minulosti, zväčša v amerických filmoch, prezentovanie menších v negatívnom svetle, keďže väčšina záporných hrdinov mala buď hispánsky alebo afro-americký pôvod. A tak väčšinu gangstrov tvorili černosi a drogoví díleri často pochádzajúci z Mexika alebo iných štátov Latinskej Ameriky. Carlos Cortés, profesor z Kalifornskej univerzity, tvrdí, že v novších filmoch sa už takéto stereotypy neprejavujú, ale dodáva, že stále sa na obrazovkách takmer neobjavujú obyčajní ľudia, ktorí ráno vstávajú do práce a boria sa s tým, ako sa najlepšie postarajú o svoju rodinu.⁴⁴ Inými slovami, televízni tvorcovia si vyberajú len určité fragmenty zo života ľudí – zvyčajne tie fragmenty musia v sebe obsahovať prvky napätia, konfliktu, sexu, humoru, silných emócií atď. – ostatné životné situácie ostávajú nepovšimnuté. Zdá sa, že životy bežných ľudí, nie sú pre televíznu filmovú produkciu zaujímavé, pretože v dnešnom svete sa bežnosť nepovažuje za výhodný obchodný artikel. Tento problém v žiadnom prípade neriešia rôzne šou, v ktorých vystupujú bežní, jednoduchí ľudia z nižších sociálnych vrstiev, pretože tí sa pre scenáristu stávajú skôr prostriedkom na dosiahnutie zábavy, keďže je veľká pravdepodobnosť, že sa v mnohých, pre nich nezvyčajných situáciách

---

44 dostupné na internete: http://www.medialit.org/reading_room/article279.html

strápnia. Mediálna prezentácia takýchto ľudí je výsledkom marketingových kalkulácií na zvýšenie sledovanosti, a nie úprimnej snahy tvorcov zobrazíť reálny svet. Zo skutočného sveta si televízni tvorcovia vyberajú hlavne to, čo priláka, udrží pozornosť diváka a nakoniec prinesie zisk. Ak toho nie je dosť, nastupuje na scénu fiktívna realita, ktorá sa len tvári ako skutočný život. Sem patria aj reality šou, v ktorých má pestrá zmes účinkujúcich zaručiť množstvo „zaujímavých“ situácií zo života plných emócií, s množstvom medziľudských konfliktov a vášní. Tie však neprináša život, ale je za tým ruka režiséra, ktorý má jasné inštrukcie o tom, aká podoba šou prináša zisk.

Pre televíznu produkciu sú typické extrémny: buď je svet vykreslený ako plný zločincov, alebo je ponúkaný v pastelových farbách a značne idealizovaný; buď sa spolu s filmovými postavami prechádzame najšpinavšími časťami newyorského geta, alebo kráčame po kašmírových koberecoch v luxusných vilách; buď vyviazne hlavný hrdina len so škrabancami, alebo stratí toľko krvi, čo by stačilo pre celé nemocničné oddelenie; buď sa nič nedarí, alebo sa všetko deje akoby mávnutím čarovného prútika; buď ... alebo ... Pravda o živote je niekde uprostred a často je oveľa zložitejšia. Málokto čaká, že televízia bude bez prikrášlenia, bez snov, čo sa stali skutočnosťou, bez potrebnej dávky rozprávkovosti či fantastična. Je však kľúčové uvedomovať si rozdiel medzi televíznym a skutočným svetom a nenechať televízny svet utvárať ten skutočný.

Práve o možnom vplyve televíznej reality na ľudské vnímanie skutočného sveta hovorí teória kultivácie od Georgea Gerbnera,⁴⁵ ktorý na základe dlhoročných výskumov dospel k záveru, že televízia, ponúkajúca obrovské množstvo obrazov, obsahov a príbehov, je významným činiteľom vo vytváraní symbolického prostredia odkazujúceho na skutočný život. Gerbner tvrdí, že dlhodobé vystavenie sa vplyvu televíznej reality má za následok kultiváciu postojov, názorov, predstáv a očakávaní, ktoré budú podobné tým sprostredkúvaným televíziou.⁴⁶

---

45 GERBNER, G.: Cultivation theory: An overview. *Mass Communication & Society*, 1998, 3 / 4, 175 - 194

46 Tamže.

Popri „krivosti“ televízneho zrkadla je dôležité si uvedomiť, že za každým televíznym programom sa skrýva určitý autor alebo nejaká skupina autorov s konkrétnym, ale pre nás neznámym hodnotovým systémom, ktorý zanecháva stopu na ich práci. Postavy vo filmoch, zábávači, výber celebrit a súťažiacich do rozličných šou odzrkadľujú hodnoty autorského kolektívu. Účinkujúci sami prezentujú svoje hodnoty, postoje a názory a televízia slúži ako prostriedok na ich šírenie smerom k divákovi, ktorí by mali byť schopní kriticky zhodnotiť ponúkané názory a hodnoty a konfrontovať ich so svojimi názormi a hodnotami. Čo sa týka možného vplyvu na deti, práve v otázke postojov a hodnôt sa ukazuje potreba zodpovedného prístupu rodičov k výchove, pretože stále platí, že najbližšia rodina má na svojich členov najväčší vplyv. Už v kapitole o mediálnej výchove v rodine sme uviedli, že rodičia by sa mali s deťmi rozprávať o tom, čo ich ratolesti v televízii sledujú, vysvetľovať, odmietať negatívne vzory a súhlasne sa vyjadrovať k tomu, čo je dobré. Deti potrebujú od rodičov počuť usmernenia týkajúce sa televíznej reality, aby sa v nich rozvíjalo kritické myslenie. Je dôležité poukazovať na televízne obsahy ako materiál, ktorý si vyžaduje od diváka aktívny prístup, ktorý v spojení s kritickým myslením bude znamenať, že dieťa sa bude postupne učiť hodnotiť televízne obsahy podľa ich kvality, objektivity, reálnosti, prezentácie dobra a zla a pod.

Odporúčania

- Vedte dieťa k tomu, aby rozlišovalo medzi televíznym a reálnym svetom.
- Dávajte si pozor na povrchné zobrazovanie medziľudských vzťahov.
- Povzbudzujte dieťa k tomu, aby informácie z televízie neakceptovalo ako zaručene správne a objektívne, ale ako niečo, čo si vyžaduje doplnenie, spresnenie z iných zdrojov.

Televízor namiesto krbu

Moderný televízny prijímač je desatinou svojich predchodcov, čo sa týka hrúbky, ale šírkou a výškou ich často predstihuje. Svojím technickým prevedením, jednoduchým, ale moderným dizajnom sa v mnohých domácnostiach stáva ozdobou obývačej miestnosti. Pre niektorých ľudí je televízor otázkou prestíže, dôkazom kráčania s dobou, ukazovateľom, že sa im finančne darí. Pre vystihnutie jedného postoja by sme mohli použiť slová slovenského spisovateľa Jána Chalupku: „Len aby sme v hanbe neostali“.

Určite poznáte takýto prípad. Prídete na návštevu k svojim známym, ktorí vás usadia na pohodlnú sedáciu súpravu v obývačke. Hostitelia ešte potrebujú niečo pripraviť v kuchyni, a tak vás nechajú v obývačke samých. Rozhliadate sa po miestnosti, ale váš pohľad sa vám takmer vždy vráti na miesto oproti vám. Na dôstojnom mieste, zväčša v centre steny je umiestnený televízor, blikajúci ako magické oko a priťahujúci váš zrak.

Je ľahké nájsť argumenty, prečo ľudia umiestňujú televízory na viditeľné miesta. Všetci členovia rodiny, usadení v obývačke by predsa mali na televízor dobre vidieť. Nebudeme ho dávať na miesto, ktoré by znemožňovalo dobrý výhľad na obrazovku. Ak má žena nádherný šperk, nebude ho nosiť v kabelke, ale tak, aby ho bolo vidieť. Podobne, televízor nebudeme skrývať za záves alebo do skrinky. To ho už vôbec nemusíme mať. Je to naozaj tak?

Skúsme si odpovedať na niekoľko otázok.

Má televízor v našej domácnosti dôstojné miesto?

Vplývajú na mňa reklamy, propagujúce televízory s čoraz väčšou a väčšou uhlopriečkou a vyšším rozlíšením?

Viem si predstaviť, že mám televízor umiestnený v časti nábytku – elegantnej skrinke s dvierkami?

Funguje zapnutý televízor ako pozadie pre iné činnosti?

Nechávam televízor zapnutý aj po tom, čo príde návšteva?

Televízor ostáva často zapnutý aj počas priateľského rozhovoru so známymi a bojuje o našu pozornosť. Stáva sa akoby jedným z členov rodiny. Pre pútavosť, farebnosť a dynamickosť vysielaných programov televízor v bitke o pozornosť nezriedka vyhráva. Ak sa však na zvyk nechávať televízor zapnutý počas návštev pozrieme kriticky, zistíme, že značne ochudobňuje chvíle strávené s našimi známymi. Uprostred rozhovoru sme schopní prestať vnímať hovoriaceho a naša pozornosť sa presunie na televíznu obrazovku, pretože náš sluch zachytil nejaké kľúčové slovo, napr. zdražovanie, vojna, vražda. Po skontrolovaní situácie na obrazovke sa vraciame k rozhovoru, mierne neistí, o čom sa vlastne rozprávame. Takáto situácia sa počas návštevy pokojne môže zopakovať aj viackrát, pričom sa veľmi jednoducho téma televízneho programu alebo samotný televízny program stáva témou rozhovoru. Televízor teda nielen "kradne" pozornosť, ale má potenciál aj ovplyvňovať priebeh a smerovanie rozhovoru. Možno televízor slúži ako záchrana pre situácie, keď nie je o čom debatovať, barlička pre presmerovanie debaty, ako zásobáreň podnetov na rozhovor. Je to s nami naozaj až tak zle, že v rozhovore potrebujeme asistenciu televízora?

Dnes sa nestretávame pri krbe, aby sme sa rozprávali, ale pri televízore, aby sme mlčali, prípadne rozprávali o videnom, ale má to jeden háčik. Zrazu nám témy rozhovoru určuje aktuálne, minulé alebo budúce televízne vysielanie, pričom sa za ním skrýva skupina ľudí, pre ktorých je televízia len prostriedkom, ktorým si zarábajú na živobytie. Keď nám niekto z nášho blízkeho okolia chce nanútiť, o čom sa máme rozprávať, cítime sa podráždené, pretože ten dotyčný obmedzuje našu slobodu. Televízii však veľmi ľahko dovolíme, aby nám nenútene servírovala nové a nové, a niekedy aj stále tie isté témy, ktoré sa až príliš často stávajú témami našich rozhovorov. Je toho hodná?

Mladí slovenskí kresťania nie tak dávno zorganizovali akciu pod názvom *Vypni telku, zapni seba* s dôrazom na aktívne využívanie voľného času. Toto motto sa však dá aplikovať aj na komunikáciu a spo-

ločne trávený čas v rodine. Televízia má byť len jednou z mnohých alternatív činností na trávenie voľného času. Je potrebné, aby si to dieťa uvedomovalo a nesiahalo po televízii ako prvej možnosti zábavy a vyplnenia času. Od rodičov si to žiada prísnosť nielen smerom k deťom, ale aj k samým sebe.

Odporúčania

- Nezapínajte televíziu, keď máte návštevu. Venujte svoju pozornosť hosťom a oni ju budú venovať vám.
- Skúste nerobiť z televízora „bohostánok“ vašej obývačky.
- Buďte slobodní od najnovších technologických vymožeností.

Dobro vždy víťazí nad zlom: Prekonaná teória?

S tvrdením použitým v názve tejto kapitoly sme sa často stretali v kontakte s ľudovými rozprávkami. Niektoré rozprávkové príbehy sú síce plné násilia, ba objavujú sa aj hororové prvky (dôvodom je, že mnohé strašidelné rozprávky neboli pôvodne určené deťom, ale dospelým, ktorí si ich rozprávali počas večerov), ale hranica medzi dobrom a zlom je vykreslená pomerne jasne. Popritom, zlo býva potrestané a dobro odmenené. V súčasných príbehoch pre deti však dochádza k nebezpečnému posunu, ktorý je viditeľný naprieč rôznymi médiami – televízia, film, videohry, počítačové hry. V tejto kapitole sa stručne pozrieme na niektoré povšimnutiahodné a, podľa nášho názoru, aj nebezpečné prvky.

Ospevovaná, ale aj odsudzovaná. Taká je knižná aj filmová sága o malom čarodejníkovi Harry Potterovi. To, čo patrí o knihe, platí aj o jej hlavnom predstaviteľovi. U niekoho vzbudzuje Harry sympatie, u niekoho opačné emócie. Oba tábory ľudí sa však zhodnú na jednom. Kniha je napísaná dobre. Príbeh je napínavý, okorený pestrou imagináciou a dajú sa v ňom nájsť viaceré dobré hodnoty, akými sú napr. priateľstvo alebo sebaobetovanie. Ale, ako tvrdí taliansky odborník na anglickú literatúru Edoardo Rialti (prekladateľ Tolkienových a Lewisových diel do talianskeho jazyka), základnou myšlienkou diela je prezentácia čarodejníctva v pozitívnom svetle.⁴⁷ Možná násilná manipulácia s vecami a ľuďmi prostredníctvom okultných vedomostí sa ukazuje ako výhoda pár vyvolených. V podstate ide o ospravedlňovanie zlých prostriedkov dobrým úmyslom, ktorý ich spätne legitimizuje, čo má veľmi blízko k Machiavelliho teórii, že účel svätí prostriedky, ktorá je v príkrom rozpore s európskou kresťanskou tradíciou, a aplikuje sa v rozličných oblastiach života, hoci pôvodne ju autor spájal len so stabilitou vlády v štáte. Rialti tvrdí, že Harry Potter predstavuje nesprávneho a zlomyseľného hrdinu, ktorý je vo svojej nenáboženskej podsta-

⁴⁷ dostupné na internete: <http://www.christianpost.com/news/vatican-slams-harry-potter-as-wrong-kind-of-hero-30859/>

te horší, ako keby bol vyslovene protináboženský.⁴⁸ Harry Potter nám ponúka mágiu ako recept na prekonávanie problémov. Mohli by sme povedať, že je to celkom vydarený „public relations“ text v prospech veštic, mágov a špecialistov na paranormálne javy. V USA sa združenia zaoberajúce sa mágiou tešia veľkej popularite práve vďaka postave Harryho Pottera. Ed Hubbard, vysokopostavený člen tzv. Koreliánskej tradície (angl. Correllian Tradition), ktorá spadá pod novopohanské náboženstvo Wicca, sa na internetovej stránke propagujúcej bielu mágiu vyjadril, že J. K. Rowlingová urobila svetu veľkú službu, keď prišla s knihou o malom čarodejníkovi, pretože sa tým spôsobom téma mágie stáva významnou témou pre ľudské uvažovanie.⁴⁹ Inými slovami môžeme hovoriť o veľmi dobrej reklame v prospech okultizmu.

Aby sme sa vyhli prílišnému zovšeobecneniu, treba spomenúť, že v príbehoch o malom čarodejníkovi sa nájdu aj dobré prvky, napr. hodnota priateľstva, ochota obetovať sa za druhých, boj proti zlu, ale ich dôležitosť je potláčaná dôrazom kladeným na okultné praktiky a problém je aj už v spomínaných prostriedkoch boja zo zlom. Kanadský spisovateľ Michael D. O'Brien vo svojom článku uverejnenom v časopise Impulz argumentuje, že séria o Harry Potterovi je nebezpečná, pretože autorka v nej rozbíja tradičnú symboliku. Brien tvrdí, že ak sa narušia symboly, narušia sa aj pojmy, prestaneme rozumieť veciam okolo nás „*a staneme sa náchylnejšími na deformovanie svojho vnímania a konania.*“ Okultizmus je vykreslený ako dobrý aj zlý a nikde sa nespomína, aké zničujúce následky majú na človeka okultné praktiky. Rowlingovej postavy sa ponárajú do tajomstiev mágie hlbšie a hlbšie a jediný účinok je, že sa formujú ich charaktery. Rowlingovej magickému svetu chýba morálny poriadok, mágia je prostriedkom i cieľom a človek je zobrazovaný ako nositeľ božskej moci.⁵⁰

Popri mágii sa do televízie dostáva veľké množstvo tém z oblasti špiritizmu a nadprirodzených schopností. Aj na Slovensku sa vysielal seriál Stratené duše (angl. Ghost Whisperer), v ktorom hlavná hrdinka

48 dostupné na internete: <http://www.christianpost.com/news/vatican-slams-harry-potter-as-wrong-kind-of-hero-30859/>

49 dostupné na internete: http://www.witchschool.com/profiles/blogs/witchcraft-and-wicca-the-heart?xg_source=activity

50 dostupné na internete: <http://www.impulzrevue.sk/article.php?90>

disponovala schopnosťou komunikovať s dušami mŕtvych ľudí, pričom bol súkromnou televíziou vysielaný v nedeľu dopoludnia – v čase, keď televíziu sleduje mnoho detí. Nezachádzajúc do náboženskej polemiky ohľadne špiritizmu, dovolíme si tvrdiť, že hlavná téma, a niekedy až hororové scény, robia z tohto seriálu program absolútne nevhodný pre vysielanie v dopoludňajších hodinách. Ďalším príkladom je seriál Mentalista s hlavným hrdinom, ktorý svojimi nadprirodzenými schopnosťami sugescie, hypnózy a vcítania sa do mysle iných pomáha vyšetrovať kriminálne prípady. Problémom takýchto tém je, že veľmi často sú nadprirodzené schopnosti prezentované len v pozitívnom svetle a bez širšieho kontextu v zmysle, odkiaľ pochádzajú, alebo, aký je duchovný život konkrétnej osoby. Nadprirodzenými schopnosťami obdarené postavy sú idealizované, čo môže mať za následok idealizovanie okultných, špiritistických či iných praktík a ich akceptáciu ako vhodných a bežných.

Deti potrebujú mať v príbehoch jasne vymedzené, čo je dobré a čo zlé, kto je kladný a kto záporný hrdina a aké sú dôsledky zla. Morálny relativizmus, odmietajúci čierno-biele videnie sveta, do príbehov pre deti nepatrí, pretože relativizuje formujúce sa hodnoty. Samozrejme, konanie ľudí je niekedy správne, niekedy nie, a súvisí s mnohými činiteľmi (psychika, výchova, tlak spoločnosti, stres apod.), ale toto sú témy pre vyššie vekové kategórie, keď staršie deti dokážu chápať komplexnosť ľudského konania. Ako príklad uvedieme hodnotu pravdy. Deti od malička učíme, že majú vždy hovoriť pravdu, hoci vieme, že v reálnom živote sa vyskytnú situácie, keď pravdivá informácia môže byť obyčajným ohováraním, môže ohroziť niečiu bezpečnosť či dokonca život. Deti sa s tým oboznámia neskôr. Nikto predsa nebude hovoriť svojmu trojročnému dieťaťu, že pravda je relatívna hodnota a jej vypovedanie závisí od konkrétnych okolností. Deťom sa prezentujú hodnoty zjednodušene a priamo, a preto aj v televízii potrebujú napr. vidieť lož, násilie, krádež a iné negatívne javy zobrazované ako niečo nesprávne. V súvislosti s teóriou sociálneho učenia, ktorú sme stručne predstavili v úvodnej kapitole, je dôležité zobrazovať negatívne následky morálne neprípustného alebo nesprávneho ľudského konania, pretože

to znižuje jeho atraktivitu, a tým aj pravdepodobnosť, že prezentované vzory budú napodobňované.

Odporúčania

- Ved'te dieťa k tomu, aby v televízii rozlišovalo dobro a zlo.
- Ak sledujete televíziu spoločne, oceňujte to dobré a odsudzujte zlé. Podporíte tak harmonický morálny vývin dieťaťa.
- Buďte citliví na prvky mágie a okultizmu.

Televízia, deti a učenie – Pozornosť

Väčšina z nás si v rokoch strávených v školských laviciach zažila situácie, keď bolo potrebné sa do nejakej učebnej látky naozaj poriadne „zahryznúť“. Vyžadovalo si to motiváciu, pevnú vôľu, výdrž a, samozrejme, schopnosť sústrediť svoju pozornosť na konkrétny problém a nedať sa vyrušiť rozličnými podnetmi z nášho okolia alebo z nášho vnútra. Ak konkrétny človek nebol génius, bez spomenutých predpokladov nebolo možno dosiahnuť cieľ: pochopenie určitej témy, napísanie kvalitnej práce, vyriešenie príkladu či problému.

Mnoho rodičov i učiteľov si všimlo, že v dnešnej dobe má mnoho detí problémy s pozornosťou, učením, čítaním, pravopisom. Zdá sa, že ich schopnosť sústrediť sa je nižšia ako u detí v minulosti, kvalita čítania sa znížila a pravopisné chyby u študentov vysokých škôl nie sú výnimkou. Pedagógovia si kladú otázku, či za týmito zmenami nestoja aj médiá. Dnešné deti žijú v neustálom a intenzívnom kontakte s médiami, čo vôbec neplatilo pre deti pred 20 alebo 30 rokmi, a je možné predpokladať, že mediálna presýtenosť detského sveta zanecháva stopy nielen v oblasti hodnôt a následne správania (to sme už spomínali vyššie), ale aj v oblastiach súvisiacich s učením. Naším cieľom nie je analyzovať všetky možné príčiny týchto javov, ani podrobiť kritike školský vzdelávací systém. Z mnohých možných mediálnych vplyvov na učenie detí sa bližšie pozrieme na sledovanie televízie, ktorá v systéme médií používaných deťmi zohráva stále dôležitú úlohu.

Ludská pozornosť je podmienená fyziologicky (proces prebieha v mozgovej kôre, kde rozličné časti mozgu súvisia s rozličnými aspektmi pozornosti) ale v mnohom súvisí aj s vôľovou aktivitou, čiže tým, aký má napr. pre človeka určitá úloha význam. Z tohto dôvodu sa rozlišuje pozornosť na úmyselnú a neúmyselnú.⁵¹ Úmyselnú pozornosť sme už spomenuli – súvisí s vôľou, pre druhý typ sú dôležité vlastnosti pôsobiacich predmetov, napr. intenzita (zvuk, obraz). Práve pre učenie je dôležitá úmyselná pozornosť, pričom človek by mal byť schopný koncentrovať a udržať ju na určitom predmete a nevnímať rušivé

51 dostupné na internete: <http://www.scholarpedia.org/article/Attention>

podnety. Žijeme vo veľmi rušnom svete – momenty ticha vôbec nie sú samozrejmosťou – a tak existuje mnoho podnetov, ktoré rozptyľujú pozornosť učiacich sa detí.

Kým je na strane dieťaťa v kontexte pozornosti fyziologicky i vôľovo všetko v poriadku, dieťa je schopné sústrediť pozornosť koncentrovane aj intenzívne. V súčasnosti však asi 4 – 6 % populácie trpí vážnou poruchou pozornosti, ktorá sa prejavuje neschopnosťou sústrediť sa na zvolenú úlohu, impulzívnym konaním a hyperaktivitou.⁵² Vedci predpokladajú, že ide o dedičnú poruchu mozgových funkcií, pričom k rozvoju poruchy prispieva i prostredie, napr. dysfunkčná rodina. V otázke dedičnosti si nedovoľíme ísť do polemiky s odbornou lekárskou verejnosťou, ale uvedieme informácie, z knihy od spomínanej Glorie Degetano,⁵³ ktorá určité poruchy pozornosti (vôbec nemusí ísť o diagnostikovanú poruchu) spája aj so sledovaním televízie. Autorka sa odvoláva na prirodzenú štruktúru ľudského mozgu, v ktorej zadný mozog okrem iného spracúva aj podnety z okolia, čoho výsledkom napríklad je, že človek presmeruje svoju pozornosť na nejaký silný podnet (buchnutie dverí). Inými slovami, pre človeka je prirodzené, že reaguje na náhle zmeny prostredia a často to má ochrannú funkciu, keďže nám to môže zachrániť život. (napr. pri zvuku škripajúcich brzd sa chodec pozrie smerom k zdroju zvuku a po rýchlom vyhodnotení situácie napríklad uskočí pred autom) Ak je táto časť mozgu zdravá, ochraňuje nás pred nebezpečenstvom, no v prípade jej nesprávneho fungovania nasleduje to, že táto oblasť mozgu neustále vyhľadáva nové a nové „vzrušenie“. Človek sa dokonca môže stať závislým na takejto stimulácii mozgu, čo má za následok, že cielená, úmyselná pozornosť sa stáva stále namáhavejšou. Dôvodom je, že stimulovaná je hlavne časť mozgu zodpovedná za reakcie na náhle zmeny prostredia, a nie napr. šedá kôra, v ktorej prebiehajú vyššie funkcie, medzi ktoré patrí myslenie. Súvis medzi sledovaním televízie a stimuláciou zadného mozgu spočíva v tom, že dieťa je vystavené neustálym zmenám obrazov a zvukov, ktoré stimulujú práve zadný mozog. Z tohto dôvodu je vhodné, aby deti sledovali televíziu v oveľa menšej miere v porovnaní s časom stráveným inými

52 dostupné na internete: http://www.add.org/site/PageServer?pagename=Resources_ADHD_Fact_Sheet

53 DEGAETANO, G.: Parenting Well in a Media Age. Personhood Press, 2004

aktivitami, medzi ktoré počítame aj učenie. Práve vo vzťahu k učeniu je potrebné zdôrazniť, že televízny prijímač, zapnutý ako pozadie počas učenia, je nesprávnou voľbou, pretože vysiela mnoho silných podnetov a odlákava pozornosť dieťaťa od učenia (mechanizmus fungovania zadného mozgu je vysvetlený vyššie). Takýmto spôsobom sa u dieťaťa prerušuje jeho vnútorná reč a myšlienkový proces, pričom oberáme dieťa o príležitosť učiť sa schopnosti venovať niečomu koncentrovanú pozornosť. Následkom tohto je, že funkcie mozgu nie sú v rovnováhe a z dlhodobého hľadiska môže dôjsť k tomu, že činnosť postavená na sústredení a rozmyšľaní nebude dieťaťu prinášať uspokojenie a radosť a radšej si bude voliť činnosti plné silných podnetov. V kontexte médií sú takto podnetmi „nasýtené“ napr. televízne programy a počítačové hry obsahujúce prvky násilia, akčné filmy s filmovými efektmi, animované rozprávky s rýchlym striedaním obrazov atď. Samostatnou kapitolou je pornografia, keď svedectvá mnohých ľudí, ktorí sa na nej stali závislými, uvádzajú podobný efekt: človek vystavujúci sa pornografii postupne zisťuje, že potrebuje stále tvrdšiu a tvrdšiu pornografiu. O extrémnych dôsledkoch pornografie hovoril Ted Bundy, americký sériový vrah, vo svojom poslednom interview pred popravou v roku 1989 so psychológom Jamesom Dobsonom. Priznal sa, že k znásilneniam a vraždám viedla cesta cez závislosť na pornografii, s ktorou začal už ako 12-ročný. Priznal sa, že v určitom bode jeho života mu už nestačilo len pozeráť sa na pornografické obrázky a nenaplnená potreba ho viedla k násiliu na ženách.⁵⁴ Ide o extrémny prípad, v ktorom popri pornografii určite hrali rolu aj iné faktory, ale Bundyho osobná výpoveď svedčí o nebezpečenstve pornografie, ktoré vo svojej podstate spočíva v zámernom vystavovaní sa silným podnetom (v tomto prípade sexuálnym), ktoré sú u človeka schopné spôsobiť závislosť.

---

54 dostupné na internete: http://www.dailymotion.com/video/x5km7v_ted-bundys-last-interview_news

Odporúčania

- Ved'te dieťa k tomu, aby televíziu ani iné médiá nepoužívalo ako zvukovú kulisu počas učenia.
- Obmedzujte dieťaťu sledovanie televíznych programov s vysokou dynamikou, akčnosťou, silnými zvukovými i obrazovými efektmi.
- Podporujte aktívne trávenie voľného času v pestrých „nemediálnych“ aktivitách, popri inom vyžadujúcich aj sústredenú pozornosť (čítanie, logické a kreatívne hry atď.)

Televízia, deti a učenie

– Čo prospieva a čo škodí

V predchádzajúcej kapitole sme sa zmienili o funkciách ľudského mozgu súvisiacich s pozornosťou v spojitosti so sledovaním televízie. Je zrejmé, že v otázke „závislosti“ nášho zadného mozgu na silných podnetoch a jej vplyve na ľudskú pozornosť bude potrebný ďalší výskum, ale v nasledujúcich riadkoch sa oprieme o zistenia výskumného tímu okolo prof. Elen Wartella, ktorý v rámci projektu na Princetonskej univerzite v USA pod názvom Budúcnosť detí (angl. Future of Children) sumarizoval doterajšie výskumy v oblasti vplyvu elektronických médií na rozvoj rozumových schopností a učebné úspechy.⁵⁵

Hoci Americká asociácia pediatriov odporúča rodičom, aby deti do dvoch rokov nesledovali televíziu, resp. sledovali len minimálne, môžeme vidieť, že niektoré televízne stanice tvoria programy práve pre túto vekovú skupinu. V slovenskom jazyku je dostupná Bebe TV, šírená v 24 európskych krajinách, v anglickom jazyku je to napr. Baby TV, ktorá patrí pod News Corporation, korporáciu mediálneho magnáta Ruperta Murdocha. Táto korporácia priamo i sprostredkovane cez spoločnosti, kde má podiely, oslovuje 875 miliónov domácností po celom svete. Mnohé programy americkej produkcie sa k slovenským deťom dostávajú cez káblovú televíziu, napr. Barney a priatelia, Vláčik Tomáš, Staviteľ Bob, Teletubbies. Znamená to, že niektoré deti sú už od 6 mesiacov (napr. Bebe TV sa zameriava a deti práve od 6 do 36 mesiacov) vystavené cielenému mediálnemu pôsobeniu. Ako dieťa rastie, paleta detských programov, a s tým ponuka rozličných tém, sa rozširuje. Je namieste pýtať sa, či sledovanie televízie pomáha deťom všestranne sa rozvíjať, alebo naopak, ubíja ich ducha i intelekt.

Experimentálny výskum dokázal, že deti do dvoch rokov sa lepšie učia zo skúseností z reálneho života ako zo sledovania televízie ale-

---

55 KIRKORIAN, H. L. - WARTELLA, E. - ANDERSON, D. R: Media and Young Children's Learning; Children and Electronic Media Volume 18 Number 1 Spring 2008

bo videa.⁵⁶ Jednoducho, skutoční ľudia, skutočné zvieratá, skutočný úsmev podporujú proces učenia u malých detí oveľa viac, ako pestrofarebné „pohyblivé obrázky“. Od troch rokov však už učenie sa prostredníctvom obrazovky postupne silnie a je dokázané, že dokonca dvojročné deti sú schopné učiť sa nové slová z televíznej obrazovky.⁵⁷ Hoci trojročné deti ešte nedokážu dobre porozumieť symbolickému jazyku televízie (Ak sa trojročného dieťaťa opýtate, či sa z pohára na televíznej obrazovke vyleje voda, keď prevrátíme televízor, s veľkou pravdepodobnosťou vám odpovie kladne), štvorročné deti už schopnosť rozumieť symbolickým zobrazeniam majú nadobudnutú. Popritom dokážu imitovať správanie z televíznej obrazovky.⁵⁸ Máme tu teda na jednej strane úžasnú schopnosť detí učiť sa hlavne zo skúsenosti s reálnym svetom, no na druhej strane už v útlom veku môžu na dieťa vplývať aj médiá. Ak sa oprieme o zistenie o schopnosti detí rozširovať si slovnú zásobu sledovaním televízie, logicky nás to navádza smerom k obsahovej kvalite televízneho vysielania. Ľudská slovná zásoba je totiž veľmi pestrá a existujú slová, ktoré ľudia neradi počujú z detských úst.

Autori z vyššie spomínaného projektu Budúcnosť detí v súvislosti s vplyvom televízie zdôrazňujú dôležitosť obsahu, teda toho, čo sa v určitom programe nachádza, o čom to vlastne je. Sledovanie vzdelávacích programov určených pre túto vekovú skupinu napomáha rozvoju rozumových schopností a spája sa aj s učebnými úspechmi. Na druhej strane, ak deti v tomto veku sledujú len detské zábavné programy alebo programy obsahujúce násilie, efekt je opačný: slabší rozvoj rozumových schopností aj slabšie výkony v škole. Výskum dokázal, že sledovanie takýchto programov sa spája s neskoršími symptómami straty pozornosti. Podľa doterajších zistení nemožno za zníženú mieru pozornosti u detí viniť televíziu vo všeobecnosti, ale ukazuje sa, že významným faktorom je obsahová náplň programov: vzdelávací ob-

---

56 KIRKORIAN, H. L.: Age Differences in Eye Movements during Video Viewing, Dissertation, University of Massachusetts-Amherst, 2007.

57 RICE, M. Let alii: "Words from Sesame Street: Learning Vocabulary While Viewing," *Developmental Psychology* 26 (1990): 421 - 28

58 BANDURA, A. - ROSS, D. - ROSS, S. A.: "Imitation of Film-Mediated Aggressive Models," *Journal of Abnormal and Social Psychology* 66 (1963): 3 - 11.

sah môže pozornosť rozvíjať, veľa zábavy zas pozornosti škodí. To, čo deti pozerajú, je prinajmenšom tak dôležité, ako to, koľko času venujú sledovaniu televízie. Tím okolo profesorky Elen Wartella sumarizuje doterajšie vedecké výskumy tvrdením, že televízne programy pre deti tvorené s jasnými výchovnými alebo vzdelávacími cieľmi môžu byť efektívne a môžu mať dlhotrvajúce účinky. Autori však jednohlasne hovoria o potrebe dlhodobého výskumu obsahu programov na zistenie skutočnej súvislosti medzi sledovaním televízie a možnými zmenami v pozornosti u detí v predškolskom veku.⁵⁹

Aké sú teda výzvy pre dnešných rodičov a vychovávateľov? Ak sa už rozhodnú umožniť televíznym spoločnostiam vplývať na deti prostredníctvom televíznych programov, je potrebné, aby venovali patričnú pozornosť pri ich výbere: má ísť o kvalitne spracované programy, primerané veku, s výchovnými a vzdelávacími cieľmi.

V dnešnej dobe musí byť rodič alebo vychovávateľ pozorný aj v prípade vzdelávacích programov, keďže – ako sme to už spomínali – za každým mediálnym produktom stoja konkrétne osoby s konkrétnymi záujmami a hodnotami. Keďže menšie i väčšie, regionálne i nadnárodné spoločnosti v mediálnom priemysle fungujú v rámci trhového hospodárstva, ich primárnym obchodným cieľom je udržať sa na trhu a produkovať zisk. Kľúčovou hodnotou je tu úspešnosť a ziskovosť. Pomerne často sa stáva, že obchodné ciele sa premiešajú s politickými, pretože politici a ich strany potrebujú médiá na svoju prezentáciu a médiá zas potrebujú politikov v otázkach mediálnych zákonov a tém týkajúcich sa podnikania v mediálnom prostredí. Vychádzajúc z toho, že rozličná politická agenda stojí na rozličných hodnotových princípoch, výsledkom premiešania mediálnej a politickej sféry je, že médiá nie sú len prostriedkom nadobudnutia zisku, ale stávajú sa aj účinným nástrojom pre šírenie rôznych názorov a formovanie verejnej mienky. Tak ako sa v rámci výchovy k tolerancii v USA dostávajú do učebníc obrázky homosexuálnych párov ako alternatívneho typu rodín, je veľmi pravdepodobné, že podobné názory sa budú šíriť aj cez médiá, ktoré majú nezanedbateľný pedagogický vplyv.

---

59 KIRKORIAN, H. L. - WARTELLA, E. - ANDERSON, D. R: Media and Young Children's Learning; Children and Electronic Media Volume 18 Number 1 Spring 2008

Televízia sa snaží ponúknuť divákovi čokoľvek, čo jej zvýši sledovanosť a následne aj príjmy z reklamy a neváha získavať si budúcich divákov i medzi malými deťmi. Vedci síce dokázali, že vzdelávacie programy pre deti do troch rokov prispievajú k ich rozumovému i emocionálnemu rozvoju, ale nezaoberali sa skutočnosťou, že často i tieto nevinné, nekonfliktné a radostné programy sú spojené s marketingovými aktivitami. Napríklad, rodičia detí, ktoré sledujú Murdochovu Baby TV, môžu na internete nájsť webovú stránku ponúkajúcu okrem iného aj možnosť zakúpiť si rôzne darčkové predmety, hračky, ktoré zodpovedajú postavám z vysielaných televíznych programov. Ak sa nad tým kriticky zamyslíme, zistíme, že vzdelávací program pre deti je len prostriedkom, zastieracím manévrom na vylákavie peňazí od ich rodičov. Takéto marketingové praktiky sa používajú nielen pri menších deťoch a televízii, ale aj pri iných médiách a rôznych vekových skupinách ich divákov, poslucháčov či čitateľov. Stačí sa pozrieť na potlač tričiek, školských potrieb; na hračky alebo niektoré darčkové predmety. Na prvý pohľad je jasné, že napr. pri predaji hračiek stelesňujúcich postavy z televíznych rozprávok ich popularita medzi detskými divákmi má výrobcovi a predajcovi zaručiť odbyť aj zisk. Sféra zábavy a obchodu sa prelína: divák sa z adresáta médií stáva zákazníkom a minimálne pre komerčné televízie platí, že sa riadia zákonitostami trhu, ktorý neberie ohľad na etické otázky možného negatívneho vplyvu televízneho vysielania na človeka a následne i na spoločnosť.

Odporúčania

- Ak je to možné, vyberajte deťom program, ktorý ich poučí a prispeje k formovaniu ich charakteru. Nespoliehajte sa však slepo na označenie programov. Aj v tých určených deťom sa môžu vyskytnúť negatívne prvky.
- Buďte dieťaťu vzorom v tom, ako odolávať lákadlám reklamy.
- Doprajte dieťaťu hlavne skúsenosť s reálnym svetom, nie tým televíznym.

Nepredvídateľný vplyv

Túto poslednú krátku kapitolu začneme netradične – autentickou rodinnou skúsenosťou.

Jeden večer som potreboval trochu predĺžiť čas, kým mal ísť vtedy 15-mesačný syn Tadeáš spať. V tom období sa mu prerezávali ďalšie zúbky a zabaviť ho bolo niekedy umenie. Hračky už išli spinkať do škatule a oteckovi sa nechcelo ich znova vyťahovať a potom nanovo odkladať. Rozhodol som sa mu dopriať to, čo mu je dopriať len veľmi zriedka. Rozhodol som sa mu pustiť milo znejúcu rozprávku, ktorú kedysi vysielali v televízii a dnes je možné si ju pozrieť na internete: Ako zajac prekabátil lenivého horára – Streda. Médium sa síce zmenilo, ale obsah i forma ostala.

Mohli by sme sa síce pozastaviť nad morálnym posolstvom rozprávky, keďže hlavným motívom je snaha zajaca ukradnúť horárovi hlávky kapusty, ale mohlo by to vyznievať moralizátorsky, a na druhej strane, ide predsa o ríšu zvierat a nemožno s istotou tvrdiť, že deti budú imitovať správanie zajaca. V rozprávke nechýbajú škodoradostné scény, ale tie sú vyvážené inými pozitívnymi prvkami. Rozprávka teda vo mne budila dojem vhodnosti aj pre nášho malého syna.

Počas celej rozprávky som mu vysvetľoval, aké zvieratká sa tam objavujú, čo robia a prečo to robia. Celý čas som ho držal v objatí, ktoré občas zmocnelo, keď som si všimol, že reaguje precitlivene na niektoré zvieratko, konkrétne kohútika (mimochodom, kohútik patril medzi prvé zvieratká, ktoré vedel napodobňovať a vôbec sa nebál, keď ho videl niekde naživo).

Rozprávka skončila a mojej pozornosti neušlo, že Tadeáš je akýsi prestrašený. Ukazoval na počítač, napodobňoval kohútika, vzlykal a z očí sa mu začali kotúľať slzy. Snažil som sa odvieť jeho pozornosť na niečo iné, stále som ho mal na rukách, upokojoval som ho, ale strach z jeho tváre nemizol. Zo spania nebolo nič a upokojila ho až maminka, aj to nie na prvýkrát.

Bola to nevinná rozprávka, ale na nášho syna mala, našťastie, krátkodobý negatívny vplyv, ktorý nebolo možné predvídať. Pri takomto malom

dieťaťati sme sa mohli len domnievať, čo bolo príčinou jeho reakcie. S odstupom pár dní sa veci dostali do normálu a na zapnutý počítač aj rovnakú rozprávku Tadeáš reagoval pokojne.

Podobnú skúsenosť mala aj jedna naša známa, ktorá pustila dvojročnému synovi rozprávku o krtkovi. Nasledovala podobná reakcia ako pri epizóde so zajacom.

Z jednej skúsenosti alebo aj dvoch nemožno vyvodiť všeobecný záver, ale určite môže fungovať ako zdvihnutý prst pre rodičov o možnom nečakanom vplyve televízie. To, že môže ísť o nepredvídateľný vplyv, situáciu so sledovaním televízie dosť komplikuje. Ten vplyv sa môže prejavíť bez ohľadu na to, či dieťa televíziu sleduje samo alebo spolu s rodičmi. Dokonca aj program hodnotený rodičmi ako vhodný môže niekedy zapôsobiť na dieťa nepredvídateľne a viac negatívne ako pozitívne. Problémom je, že malé deti nevedia slovné vyjadriť, čo cítia, alebo ako na ne pôsobí nejaký televízny program. Rodičia, poznajúc svoje dieťa, sa môžu len domnievať, čo je za prípadným plačom alebo strachom.

Aj u väčších detí je identifikácia vplyvu televízie vedecky veľmi komplikovaná, pretože spolu s televíziou na deti pôsobí mnoho iných a často aj silnejších činiteľov.

V predchádzajúcich kapitolách sme uviedli niekoľko vedeckých výskumov, ktoré potvrdzujú vplyv televízie v konkrétnych oblastiach ľudského života, ale mnoho otázok stále zostáva nezodpovedaných. Výskum napreduje, výskumné hypotézy sa potvrdzujú aj nepotvrdzujú, teórie sa presadzujú i vyvracajú. Je na vedcoch, ako dokážu užitočné zistenia dostať k zvyšku populácie.

Na druhej strane, v súlade s tým, čo sme uviedli v kapitole o sociálnom učení, je televízia stále zdrojom veľkého množstva pozitívnych aj negatívnych modelov. Od diváka sa preto vyžaduje uvedomený kritický a selektívny prístup. Deti k tomu nevyhnutne potrebujú asistenciu rodičov a vychovávateľov. A to je pre nás všetkých výzva.

Záver

Má televízia na človeka vplyv? Sme presvedčení, že má, a toto presvedčenie bolo hlavnou motiváciou pre napísanie tejto knihy.

Môžeme s týmto vplyvom niečo robiť? Sme si istí, že môžeme, a táto istota bola spojivom dvoch autorsky odlišne koncipovaných častí.

Kompozičný oblúk tejto knihy je vymedzený prvou kapitolou *Vplyv masmédií na našu vieru a hodnotový systém* a poslednou kapitolou *Nepredvídateľný vplyv*, čo naznačuje naše presvedčenie, že televízny vplyv tu existuje, no na druhej strane, jeho exaktné odkrytie je takmer nemožné. S prichádzajúcimi odpoveďami sa vynárajú i nové otázky.

Čo sa týka vzťahu rodiny a televízie, snažili sme sa poukázať na to, že k televízii je potrebné pristupovať nie ako k nepriateľovi, ale ako k spojencovi, ako k súčasť nášho života, ktorá je prostriedkom získavania informácií, zábavy, nadobúdania poznania o svete, avšak len za predpokladu, že k nej pristupujeme zodpovedne. Zodpovedný prístup je zvlášť potrebný v načrtnutých oblastiach, ako napr. televízne násilie, zobrazovanie sexuality, reklamné praktiky, zobrazovanie dobra a zla. Opatrnosť vo vzťahu k televízii je na mieste predovšetkým v kontexte prenášaných hodnôt. Televízne obsahy nemožno odtrhnúť od ich významu, nemožno ich posudzovať oddelene od hodnôt, na ktorých stoja – priamo či nepriamo. Opatrnosť je výzvou pre rodičov, ktorí sú prvými a najvplyvnejšími modelmi pre svoje deti ohľadne postojov a správania. Je potrebné mať na zreteli, že televíziou šírené posolstvá sú veľmi často v rozpore s hodnotami, ktoré deťom vštepujeme v rodinách. Hoci televízia nie je vo výchove dominantný činiteľ, nesmieme podceňiť jej výchovnú funkciu.

V súlade s veľmi propagovanou ideou mediálnej gramotnosti je potrebné viesť deti ku kritickému prijímaniu televíznych obsahov. Televízne posolstvá musia byť v procese ich spracovávaní konfrontované s existujúcimi hodnotami a postojmi diváka. Pri menších deťoch je preto nevyhnutná asistancia rodičov ako mediátorov televíznych obsahov prostredníctvom jasných pravidiel, vysvetlení – rodičia tu akoby

sprevádzajú svoje deti televíznym svetom. Neskôr, vo vyššom veku, sa rodičovská mediácia realizuje vo forme dialógu, v ktorom sú dospievajúce deti pozvané ako rovnocenní diskusní partneri, aby sa podelili o svoje názory, dojmy a pocity.

Komunikačný aspekt však nie je všeliakom na možný negatívny vplyv televízie. Od rodičov i vychovávateľov sa vyžaduje, aby reagovali na potrebu mediálnej výchovy i v neformálnom, neinštitucionalizovanom prostredí a stali sa vzormi zodpovedného prístupu k využívaniu médií vrátane televízie. Rodičovský príklad v mnohom prevýši diskusie a poučovanie. Čas strávený rodinou inak ako sledovaním televízie, televízny prijímač zapnutý len vtedy, keď ho budeme sledovať naozaj pozorne a s určitým konkrétnym cieľom (nielen, aby sme zahnali nudu), bude pre deti jasným posolstvom o prioritných formách trávenia voľného času. Čas, ktorý rodina trávi spoločne, je v súčasnosti veľmi obmedzený, a ak ho navyše chceme stráviť sledovaním televízie, je vhodné venovať pozornosť programu a zodpovedne si vyberať nielen to, čo chceme, ale aj to, čo naozaj potrebujeme. Deti budú takto prirodzenou cestou vedené k selektívnemu prístupu k televízii.

Ako sme to už na tomto mieste viackrát uviedli, problematika televízneho vplyvu je veľmi komplexná a taká je i oblasť mediálnej výchovy. Zo širokého spektra tém sme si vybrali tie, ktoré považujeme za veľmi dôležité a snažili sme sa ich predstaviť na pozadí rodinného prostredia. Veríme, že naša snaha aspoň malou mierou prispeje k zvýšeniu povedomia o zodpovednom využívaní televízie v rodine.

Niekoľko rád

Čo treba mať na pamäti?

- Televízia je tá najhoršia pestúnka, akú môžete mať.
- Posolstvá modernej popkultúry šírenej masmédiami nie sú vždy kompatibilné s tým, čo rodičia chcú pre svoje deti.
- Hnacím motorom médií, za ktorými stoja obrovské nadnárodné korporácie, je zisk a nie formovanie ľudského charakteru.
- Takmer všetko, čo pozeráme v televízii, má jediný cieľ – zhromaždiť pred obrazovkou čo najväčší počet divákov.
- Kladný osobný príklad rodičov v otázke sledovania televízie je najefektívnejší spôsob, ako pomôcť deťom vytvoriť si vhodné televízne návyky.
- Mnohé televízne filmy a programy obsahujú nebezpečnú zmes rozličných duchovných prúdov, ktorá môže mať deformujúci vplyv na duchovný život človeka.
- Komerčné televízie bežne uvádzajú reprízy nevhodných programov v poobedňajšom čase, keď prídu deti zo školy a rodičia často ešte nie sú doma.
- Upútavky na večerný program – určený divákovi starším ako 12, často až 15 rokov – obsahujú nevhodné scény (násilie, erotiku) a sú vysielané v čase, keď sa pred televíznou obrazovkou nachádzajú aj mladšie deti.
- Deti mladšie ako sedem rokov často veria, že všetko, čo je v televízii, je naozaj tak. Schopnosť rozlišovať medzi tým, čo je pravda, a ilúziou sa objaví až vo vyššom veku. Rodičia malých detí na to musia pamätať.

Odporúčania

- Zodpovedne posúďte svoje zvyky vo vzťahu k televízii.
- Buďte pripravení povedať na niektoré programy „Nie“.
- Buďte ochotní diskutovať o obsahu programu.
- Ak je to možné, nenechávajte deti sledovať programy samy.
- Ak dieťa sleduje programy samo, je dobré sa s ním aspoň porozprávať o tom, čo videlo a ako to vníma.
- Deťom do dvoch rokov televíziu nepúšťajte vôbec alebo len veľmi zriedka s dôrazom na program vhodný pre deti – nie všetky kreslené rozprávky sú však vhodné aj pre malé deti.
- Snažte sa mať prehľad o televíznom programe a o tom, čo deti pozerajú.
- Aktívne využívajte technické možnosti na obmedzenie sledovania televízie.
- Ak sú vaše deti pod tlakom okolia, keď ich kamaráti určitý program môžu sledovať, no ony to majú zakázané, ostaňte verní svojim hodnotám a stanoveným pravidlám a deťom vysvetlite, prečo konkrétne programy nemôžu sledovať.
- Do tej miery, ako to bude možné, skúste nadviazať kontakty s inými rodičmi a dohodnúť sa na podobných pravidlách ohľadne dĺžky sledovania televízie aj typov vhodných programov. Toto odporúčanie sa môže javiť ako ťažko realizovateľné, je však potrebné, aby rodičia medzi sebou komunikovali aj o otázkach týkajúcich sa sledovania televízie, pričom spoločným cieľom pre všetkých by mal byť zdravý a nenarušený psychický vývin detí. Toto odporúčanie je pozvanie na prehĺbenie a zintenzívnenie vzťahov medzi rodičmi na lokálnej či školskej úrovni.
- Porovnávajte televízne zábery s realitou každodenného života.

- Majte poruke pár pripomienok a vyrukejte s nimi počas pozerania konkrétneho programu, a nenechávajte si na prediskutovanie niekoľko televíznych relácií naraz.
- Kedykoľvek uvidíte názov nejakého výrobku vo filme, všimajte si, aké konkrétne produkty sa vo filme objavujú, a deťom primeraným spôsobom vyjadrenia zdôraznite, že to vôbec nie je náhoda, ale typ reklamy zvaný „product placement“, keď spoločnosti platia za to, aby sa ich produkty, služby či logá objavili vo filme.
- My diváci musíme rozhodovať o programových zmenách. Píšte listy na príslušné úrady a inštitúcie alebo bojkotujte firmy a agentúry, ktoré sponzorujú kontroverzné programy.

V súvislosti s možným negatívnym vplyvom médií na maloletých je nosným dokumentom novelizovaný zákon č.308/2000 Z.z. – konkrétne jeho piata časť a paragrafy 19 a 20.

Rada pre vysielanie a retransmisiu – inštitúcia zodpovedná za dodržiavanie tohto zákona ktorej je možné adresovať sťažnosti týkajúce sa porušenia zákona.

Webová stránka ponúka kompletne znenie zákona, ako aj možnosť podať sťažnosť on-line na <http://www.rada-rtv.sk/sk/>

Rada pre reklamu: <http://www.rpr.sk/sk> Rade je možné adresovať podnety týkajúce sa možného porušenia etického kódexu reklamnej praxe.

Literatúra:

- ANDERSON D. R. - PEMPEK, T. A. 2005. Television and Very Young Children. In *American Behavioral Scientist*. 2005, vol. 48, p. 505 - 22
- ASHBY, S. L. - ARCARI, C. M. - EDMONSON, M. B. Television viewing and risk of sexual initiation by young adolescents. In *Archives of Pediatric Adolescent Medicine*. 2006, vol. 160, p. 375 - 380.
- BANDURA, A. - ROSS, D. - ROSS, S. A. 1963 Imitation of Film-Mediated Aggressive Models. In *Journal of Abnormal and Social Psychology*. 1963, vol. 66, p. 3 - 11.
- BANDURA, A. 1986 *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. 1986.
- BETTETINI, G. - FUMAGALLI, A. 2002 *Quel che resta dei media. Idee per un'etica della comunicazione*. Milano: FrancoAngeli, 2002, In: ZASEPA, T. - OLEKŠÁK, P. - GAZDA, I. *Etika v žurnalistike*. Ružomberok, 2009.
- BOYATZIS, CHRIS. J. Of Power Rangers and V-Chips. In: *Young Children*, vol. 52,
- BREZINKA, W. 1993 *Erziehung in einer Wertunsicheren Gesselschaft*, Basel: 1993.
- BROWN, JANE D. - L'ENGLE, KELLY L. 2009 Sexual Attitudes and Behaviors Associated With Early Adolescents' Exposure to Sexually Explicit Media X-Rated: In *Communication Research*. 2009; vol. 36, p. 129 - 151.
- BUIJZEN, M. - J. H. WALMA VAN DER MOLEN - Sondij, P. 2007 Parental Mediation of Children's Emotional Responses to a Violent News Event. In *Communication Research*. 2007, vol. 34: no. 2, p. 212 - 230.
- DeGAETANO, G. 2004 *Parenting Well in a Media Age*. Personhood Press, 2004.

- DZIEWIECKI, M. 2002 Wychowanie w dobie ponowoczesności, Jedność, Kielce, 2002.
- GABRIEL, K. 1992 Christentum zwischen Tradition und Postmoderne, Freiburg, 1992.
- GARHAMMER, E. 2001 Zielsicher und menschenoften, Regensburg, 2001.
- GAZDA, I. 2009 Mediálne zlo ako etická výzva. In Zasepa, T. - OLEKŠÁK, P. - GAZDA, I.: *Etika v žurnalistike*. Ružomberok, 2009.
- GERBNER, G. 1998 Cultivation theory: An overview. In Mass Communication & Society. 1998, no. 3 / 4, p. 175 - 194.
- ILOVIECKI, M. - ZASEPA, T. 2003 Moc a nemoc médií. Bratislava: Veda, 2003.
- KILPATRICK, W. 1997 Psychologiczne uwiedzenie, Poznań, 1997.
- KIRKORIAN, H. L. - WARTELLA, E. - ANDERSON, D. R. 2008 Media and Young Children's Learning. In Children and Electronic Media. 2008, vol. 18, no. 1
- KIRKORIAN, H. L. 2007 Age Differences in Eye Movements during Video Viewing, Dissertation, University of Massachusetts-Amherst, 2007. In Kirkorian, H. L. - Wartella, E. - Anderson, D. R 2008 Media and Young Children's Learning. In Children and Electronic Media. 2008, vol. 18, no. 1
- KUNCZIK, M. 1995 Základy masové komunikace. Praha: Karolinum, 1995.
- NATHANSON, A. I. 1999 Identifying and explaining the relationship between parental mediation and children's aggression. In: Communication Research. 1999, vol. 26, p. 124 - 143.
- RICE, M. L. et alii: 1990 Words from Sesame Street: Learning Vocabulary While Viewing. In Developmental Psychology. 1990, vol. 26, p. 421 - 28.

- RÖSSLER, P. – BROSIUS, Hans-Bernd 2001 Do Talk Shows Cultivate Adolescents' Views of the World? A Prolonged-Exposure Experiment. In *Journal of Communication*. 2001, p. 143 – 163.
- SALLENBACH, W. B. 1998 Clairra: A case study in prenatal learning. In *Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Health*. 1998, vol. 12, p. 175 – 196.
- SILVESTRI, G. 1996 *Società complessa e nuove frontiere della profezia cristiana*. Roma: 1996
- SOBOTKOVÁ, I. 2001 *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001.
- SUCHÝ A. 2007 *Mediální zlo – mýty a realita. Souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. Praha: Triton, 2007.
- ŠTEFAŇÁK, O. 2009 *Religiozita mládeže. Na příklade Spišskej diecézy. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2009*
- ŠTEFAŇÁK, O. 2009 *L'influence de la religiosité aux attitudes bio-éthiques de la jeunesse. Sur l'exemple de la Diocèse de Spiš, in: L'éducation chrétienne et l'enseignement dans des pays européens après le IIe Concile de Vatican, red. F. Kummer, Association Internationale Sciences, Éducation, Cultures, Traditions Fribourg – Suisse, Fribourg 2009.*
- VRABEC, N. 2008 *Mládež a médiá – Úroveň mediálnej gramotnosti mladých ľudí na Slovensku, 1. vyd. Bratislava: IUVENTA, 2008.*
- ZILLMANN, D. 1989 *The effects of prolonged consumption of pornography. In D. ZILLMANN – J. BRYANT (Eds.), Pornography: Research advances and policy considerations (p. 127 – 158). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum. 1989.*

Zdroje dostupné na internete

American Association of Pediatricians dostupné na internete: <http://aappolicy.aappublications.org/cgi/reprint/pediatrics;107/2/423.pdf>

<http://www.forrester.com/ER/Research/Brief/Excerpt/0,1317,12263,00.html>

Koncepcia mediálnej výchovy v Slovenskej republike

http://www.culture.gov.sk/uploads/9z/9U/9z9UuLgW-4Iwh72hQ-v9adw/vlastny_material.pdf 18/03/2010

Nathanson, A.I.: Parental Mediation Strategies. In: Wolfgang Donsbach (ed.) The International Encyclopedia of Communication. 2008. [online] Dostupné na: http://www.communicationencyclopedia.com/public/tocnode?id=g9781405131995_chunk_g978140513199521_ss7-1 10/05/2010

VRABEC, N.: Mládež a médiá - Úroveň mediálnej gramotnosti mladých ľudí na Slovensku, 1. vyd. Bratislava: IUVENTA, 2008, 40 s. http://www.vyskummladeze.sk/images/stories/iuventa/DAVM_018/Zver_spravaDAVM018.pdf 10/03/2010

<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,556865,00.html> 28/04/2010

http://www.wavetrust.org/index.htm?http://www.wavetrust.org/WAVE_Reports/Media_influence_on_young_people.htm 18/06/2010

<http://www.eworldpost.com/online-pornography-statistics-revealed-159.html> 08/03/2010

http://www.medialit.org/reading_room/article279.html 22/06/2010

<http://www.christianpost.com/news/vatican-slams-harry-potter-as-wrong-kind-of-hero-30859/> 06/05/2010

http://www.witchschool.com/profiles/blogs/witchcraft-and-wicca-the-heart?xg_source=activity 07/05/2010

<http://www.impulzrevue.sk/article.php?90> 06/05/2010

<http://www.scholarpedia.org/article/Attention> 09/09/2010

http://www.add.org/site/PageServer?pagename=Resources_ADHD_Fact_Sheet 12/05/2010

http://www.dailymotion.com/video/x5km7v_ted-bundys-last-interview_news 13/07/2010